

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto  
Privatinės teisės katedra**

Kristinos Jonikaitės,  
V kurso, darbo teisės  
studijų šakos studentės

**Magistro darbas**

**Darbuotojo intelektinės veiklos rezultatų naudojimo teisiniai  
ypatumai**

Vadovas: doc. dr. Justinas Usonis

Recenzentas: doc. dr. Tomas Bagdanskis

Vilnius

2017

# Turinys

|  |    |
|--|----|
| Ižanga .....   | 2  |
| 1. Intelektinė veikla ir jos rezultatas. Bendrieji aspektai .....  | 6  |
| 1.1. Intelektinės veiklos samprata darbo teisėje .....   | 6  |
| 1.2. Intelektinės nuosavybės samprata .....  | 8  |
| 1.3. Intelektinės nuosavybės objektai.....   | 14 |
| 1.4. Darbo teisės ir civilinės teisės santykis, reglamentuojant darbuotojo intelektinės veiklos rezultatų naudojimo teisinius ypatumus ..... | 17 |
| 2. Darbuotojo sukurtų autorių teisių objektų naudojimo teisiniai ypatumai.....   | 21 |
| 2.1. Autorių teisių sistemos .....   | 21 |
| 2.2. Darbdavys, kaip autorių teisių subjektas.....   | 23 |
| 2.3. Autorių teisių į darbuotojo sukurtus kūrinius naudojimo sąlygos.....  | 28 |
| 2.4. Darbdaviui perėjusių autorių teisių ribojimai.....  | 36 |
| 3. Darbuotojo sukurtų pramoninės nuosavybės objektų naudojimo teisiniai ypatumai .....   | 43 |
| 3.1. Pramoninės nuosavybės apsauga. Bendrieji aspektai .....   | 43 |
| 3.2. Tarnybiniai išradimai .....   | 45 |
| 3.2.1. Darbdavys, kaip patentų teisės subjektas .....  | 45 |
| 3.2.2. Tarnybinių išradimų naudojimo sąlygos .....   | 46 |
| 3.2.3. Pramoninės nuosavybės teisių į tarnybinius išradimus naudojimo apribojimai ....   | 52 |
| 3.2.4. Aukštosiose mokyklose sukurtų išradimų naudojimo teisiniai ypatumai .....   | 54 |
| Išvados ir pasiūlymai .....  | 57 |
| Šaltinių sąrašas.....  | 60 |
| Santrauka (lietuvių kalba).....  | 66 |
| Summary (anglų kalba).....   | 67 |

## Ižanga

**Temos aktualumas.** Nors teisės principai, taikomi intelektinės nuosavybės teisėje, vystėsi jau ne vieną amžių, intelektinė nuosavybė, kaip teisės institutas, susiformavo tik XIX a. pabaigoje, pradėjus tarptautiniu mastu reglamentuoti literatūros ir meno kūrinių teisinę apsaugą. Dabar intelektinė nuosavybė pripažįstama vienu iš esminių naujosios ekonomikos plėtros komponentų. Atsižvelgdami į tai, darbdaviai, siekdami adaptuotis prie kintančių rinkos poreikių, vis sėkmingiau integruoja ir susieja darbuotojų kūrybingumą bei jų kūrybinės veiklos rezultatus su ekonomika. Nepaisant to, darbo sutartyse su darbuotojais, atliekančiais kūrybinį darbą, nuostatos, susijusios su intelektinės veiklos rezultatų naudojimo teisiniais ypatumais – retas reiškinys. Darbdavių bei darbuotojų pasyvumas lemia tai, kad darbuotojo sukurto intelektinės veiklos rezultato likimas yra įstatymų leidėjo rankose.

Daugelyje valstybių, tarp jų ir Lietuvoje, įstatymuose įtvirtintas teisių į intelektinės veiklos rezultatus, kuriuos sukūrė darbuotojas, perėjimas darbdaviui, tačiau tai neišsprendžia visų teorinių bei praktinių problemų, kylančių dėl intelektinės veiklos naudojimo teisinių ypatumų. Lietuvoje įstatymų leidėjas apsiriboja keliomis įstatymų nuostatomis, kurios tiesiogiai reglamentuoja darbuotojo ir darbdavio tarpusavio teises bei pareigas, susijusias su intelektinės veiklos rezultatu. Svarbu paminėti ir tai, kad ginčai, kylantys dėl darbuotojų sukurtų intelektinės veiklos rezultatų bei jų naudojimo teisinių ypatumų, itin retai pasiekia Lietuvos teismus. Taigi, analizuojamu klausimu sistemingo, aiškaus bei detalaus teisinio reglamentavimo išaiškinimo Lietuvos teismų praktikoje taip pat nėra. Situaciją kiek gelbsti teisės mokslininkai, tačiau jų darbuose darbuotojo sukurti intelektinės veiklos rezultatai neretai lieka antrame plane. Atsižvelgiant į tai, kad intelektinė veikla ir jos sukurti rezultatai tampa neatsiejama darbo teisinių santykių dalimi, o teisinio reguliavimo specifiškumas atskleistas tik maža dalimi, manytina, jog teorinių ir praktinių reglamentavimo ypatumų identifikavimas ir aptarimas, darbuotojui sukūrus intelektinės veiklos rezultatą, yra viena aktualiausių šių dienų temų.

**Darbo tikslas.** Identifikuoti ir išanalizuoti darbuotojo intelektinės veiklos rezultatų naudojimo teisinius ypatumus.

**Darbo uždaviniai.** Darbo tikslui pasiekti iškelti šie uždaviniai:

1. paaiškinti intelektinės veiklos sampratą darbo teisinių santykių kontekste bei identifikuoti darbuotojo intelektinės veiklos rezultatų apsaugą reglamentuojančias teisės normas;

2. identifikuoti intelektinės nuosavybės saugomus objektus, nustatyti darbuotojo sukurtų intelektinės nuosavybės objektų naudojimą reglamentuojančias teisės normas bei jų tarpusavio santykį;
3. išanalizuoti ir palyginti darbdavio, kaip autorių teisių subjekto, teisinį statusą, autorių teisių saugomų objektų naudojimo sąlygas bei darbdaviui perėjusių autorių teisių ribojimus bendrosios teisės tradicijos valstybėse ir kontinentinės teisės tradicijos valstybėse;
4. aptarti pramoninės nuosavybės objektų apsaugai būdingus teisinio reglamentavimo ypatumus bei įvertinti autorių teisių ir pramoninės nuosavybės teisių santykį, darbuotojui sukūrus intelektinės nuosavybės objektą;
5. išanalizuoti darbdavio, kaip patentų teisės subjekto, teisinį statusą, tarnybinių išradimų naudojimo sąlygas ir darbdaviui perėjusių pramoninės nuosavybės teisių ribojimus bei palyginti Lietuvos teisinio reglamentavimo ypatumus su užsienio valstybėmis.

**Darbo objektas.** Pirmoje darbo dalyje aptariami bendrieji intelektinės veiklos ir jos rezultatų klausimai: pateikiama intelektinės veiklos samprata darbo teisės kontekste, identifikuojamos intelektinės veiklos rezultatų naudojimą reglamentuojančios teisės normos, t. y. intelektinės nuosavybės teisės normos, įvardijami intelektinės nuosavybės teisės saugomi objektai. Atsižvelgiant į tai, kad, analizuojant darbuotojo intelektinės veiklos rezultatų naudojimo teisinius ypatumus, vyrauja civilinės teisės šaltinių analizė, aptariamas darbo teisės ir civilinės teisės santykis nagrinėjamos temos ribose.

Antroji ir trečioji rašto darbo dalys išskirtos atsižvelgiant į pirmoje dalyje nurodytą intelektinės nuosavybės objektų klasifikaciją į autorių teisių objektus bei pramoninės nuosavybės objektus. Antroje darbo dalyje išskiriamos dvi autorių teisių sistemos: *droit d'auteur* autorių teisių sistema, būdinga kontinentinės teisės tradicijos valstybėms, ir *copyright* autorių teisių sistema, būdinga bendrosios teisės tradicijos valstybėms. Naudojant lyginamosios analizės metodą, aptariami šie klausimai (daugiausiai dėmesio skiriant mūsų valstybės teisiniam reguliavimui): darbdavio, kaip autorių teisių subjekto, teisinis statusas, autorių teisių saugomų objektų naudojimo sąlygos bei darbdaviui perėjusių autorių teisių ribojimai.

Trečioje rašto darbo dalyje išskiriami pagrindiniai pramoninės nuosavybės teisinės apsaugos bruožai, siekiama atskleisti autorių teisių ir pramoninės nuosavybės teisės sintezę,

daugiausiai dėmesio skiriant tarnybinių išradimų naudojimo teisinių ypatumų analizei: darbdavio, kaip patentų teisės subjekto, teisinio statuso, tarnybinių išradimų naudojimo sąlygų bei darbdaviui perėjusių pramoninės nuosavybės teisių ribojimų aptarimui. Taip pat atskirai aptariami valstybinėse aukštosiose mokyklose sukurtų išradimų naudojimo teisiniai ypatumai.

**Tyrimo metodai.** Darbe pasitelkti įvairūs tyrimo metodai.

Istorinis metodas - naudotas aiškinant civilinės teisės ir darbo teisės atribojimo genezę, pateikiant intelektinės nuosavybės teisės saugomų objektų katalogą bei analizuojant *d'auteur* autorių teisių sistemos bei *copyright* autorių teisės sistemos raidą.

Lingvistinis metodas - naudotas aiškinant teisės aktuose bei teisės doktrinoje naudojamų žodžių, jų junginių reikšmę nagrinėjamos temos kontekste.

Loginis metodas - naudotas argumentuojant, pateikiant priešingus argumentus ir juos supriešinant, darant išvadas.

Lyginamasis metodas - naudotas lyginant darbuotojų sukurtų intelektinės veiklos rezultatų naudojimo teisinius ypatumus Lietuvoje ir užsienio valstybėse. Ryškiausiai šis metodas pasireiškia antroje rašto darbo dalyje, analizuojant kontinentinės teisės tradicijos ir bendrosios teisės tradicijos valstybių teisinio reglamentavimo ypatumus.

Precedentinės teisės aiškinimo metodas - naudotas aiškinant tikrąją teisės normos prasmę bei atskleidžiant praktinę darbuotojų sukurtų intelektinės veiklos rezultatų naudojimo pusę.

Sisteminės analizės metodas - naudotas analizuojant tiek konkretaus teisės akto normas jo viduje, tiek atskirų teisės aktų normas, atskleidžiant jų tarpusavio ryšį.

Teleologinis metodas - naudotas analizuojant teisės aktų, reglamentuojančių darbuotojų sukurtų intelektinės veiklos rezultatų naudojimo teisinius ypatumus, tikslus bei įstatymų leidėjo valią, nustatant konkrečias taisykles bei nuostatas, atitinkamai interpretuojant teisės aktų nuostatas, taip pat analizuojant priežastis lėmusias konkretaus reguliavimo pasirinkimą.

**Darbo originalumas.** Nors intelektinės nuosavybės teisė išsamiai analizuota įvairiuose teisės mokslininkų darbuose, tačiau darbuotojų sukurti intelektinės veiklos rezultatai bei jų naudojimo teisiniai ypatumai, kaip taisyklė, yra neanalizuojami arba aptariami tik epizodiškai. Daugiausiai dėmesio darbuotojų sukurtų intelektinės nuosavybės objektų teisiniam reguliavimui skyrė J. Usonienė 2005 m. parengtame straipsnyje „Autorių teisės į darbuotojo sukurtus kūrinius“. Minėtame straipsnyje pateikiama gana išsami autorių teisių, perėjusių darbdaviui, analizė, tačiau pramoninės nuosavybės objektai bei jų teisinio reguliavimo ypatumai nėra analizuojami. Manytina, jog dėl ribotos straipsnio apimties autorė neanalizavo

ir bendrųjų intelektualinės veiklos ir jos rezultatų aspektų darbo teisės kontekste, todėl skaitytojui sunku suvokti teisinio reguliavimo sistemą. Svarbu paminėti ir 2011 m. išleistą M. Stonkienės mokomąją knygą „Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė“ bei 2010 m. autorių kolektyvo kūrinių - „Intelektinės nuosavybės teisė“, tačiau šiuose darbuose darbuotojo sukurtų intelektualinės nuosavybės objektų naudojimo analizė nėra nuosekli, ji nėra pagrindinis objektas. Pažymėtina, jog magistro darbų šio rašto darbo tema nepavyko rasti.

Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad šio darbo originalumas pasireiškia nuosekliu ir sistemišku intelektualinės nuosavybės objektų, kuriuos sukūrė darbuotojas, naudojimo teisinių ypatumų analize, kuri apima esminių intelektualinės nuosavybės teisės ir darbo teisės sąvokų išaiškinimą, intelektualinės nuosavybės teisės ir darbo teisės santykio aptarimą nagrinėjamos temos ribose, tiek autorių teisių, tiek pramoninės nuosavybės teisės saugomų objektų naudojimo teisinių ypatumų apžvalgą Lietuvoje bei užsienio valstybėse, autorių teisių ir pramoninės nuosavybės teisių sintezės analizę, kuri ypač svarbi siekiant suvokti intelektualinės nuosavybės teisės reguliavimo specifiką. Pažymėtina ir tai, kad šiame rašto darbe taip pat išskelti niekur neanalizuoti klausimai, pavyzdžiui: ar galima dėti lygybės ženklą tarp sąvokų „intelektinė veikla“ ir „darbo funkcija“; ar darbdavys ir toliau galėtų naudotis perėjusiomis autorių teisėmis į darbuotojo sukurtus kūrinius verslo ar jo dalies perdavimo atveju. Taip pat pateikiami originalūs teisinių problemų sprendimo būdai, siekiant išvengti konfliktų darbuotojui sukūrus intelektualinės veiklos rezultatą.

**Svarbiausi šaltiniai.** Darbe remiamasi įvairiais šaltiniais: Lietuvos Respublikos Konstitucija, Europos Sąjungos ir tarptautiniais teisės aktais. Išsamiai analizuojami nacionaliniai teisės aktai: Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, ypač daug dėmesio skiriant specialiesiems įstatymams - Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymui, Lietuvos Respublikos patentų įstatymui, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymui. Nagrinėjami pripažinti teisės mokslininkų darbai bei publikacijos (straipsniai), daugiausiai teorinių žinių semiantis iš M. Stonkienės mokomosios knygos „Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė“ bei J. Usonienės straipsnio „Autorių teisės į darbuotojo sukurtus kūrinius“. Siekiant kuo išsamiau atskleisti nagrinėjamos temos esmę, analizuojama tiek Lietuvos, tiek užsienio valstybių teismų praktika.

# 1. Intelektinė veikla ir jos rezultatas. Bendrieji aspektai

## 1.1. Intelektinės veiklos samprata darbo teisėje

Šiuo metu galiojančioje Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau - Darbo kodeksas) redakcijoje nerasime sąvokos „intelektinė veikla“. Nepaisant to, praktikoje susiduriama su situacijomis, kuomet darbo sutarties šalys yra priverstos kreiptis į darbo ginčus nagrinėjančias institucijas dėl darbuotojo intelektinės veiklos rezultatų naudojimo, pažeidžiant darbuotojo ar (ir) darbdavio teises ar (ir) teisėtus interesus.

Lietuvių kalbos žodyne galime rasti tokius sąvokų „intelektas“ bei „veikla“ apibrėžimus: intelektas – tai protas, protingumas, žmogaus sugebėjimas mąstyti; veikla – darbas, užsiėmimas, aktyvumas kokioje nors srityje, funkcionavimas. Tuo tarpu sąvoka „darbas“ lietuvių kalbos žodyne apibrėžiama, kaip tikslingas, visuomenei naudingas žmogaus veikimas, reikalaujantis protinių ar fizinių jėgų įtempimo, dirbimas, veika, triūsas, o sąvoka „funkcija“ - pareiga, paskirtis<sup>1</sup>. Lietuvių kalbos žodyne pateikiamas sąvokų išaiškinimas suponuoja klausimą, ar galima dėti lygybės ženklą tarp Darbo kodekse ne kartą minimos sąvokos „darbo funkcija“ ir sąvokos „intelektinė veikla“.

Mokslinėje literatūroje individualių darbo santykių pradžia siejama su darbo sutarties sudarymu. Darbo sutarties sąvokos apibrėžimas įtvirtintas Darbo kodekso 93 straipsnyje, kuriame teigiama, jog darbo sutartis yra darbuotojo ir darbdavio susitarimas, kuriuo darbuotojas įsipareigoja dirbti tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eiti tam tikras pareigas paklusdamas darbovietėje nustatytai darbo tvarkai, o darbdavys įsipareigoja suteikti darbuotojui sutartyje nustatytą darbą, mokėti darbuotojui sulgytą darbo užmokestį ir užtikrinti darbo sąlygas, nustatytas darbo įstatymuose, kituose norminiuose teisės aktuose, kolektyvinėje sutartyje ir šalių susitarimu<sup>2</sup>. Remiantis komentuojamame straipsnyje apibrėžtais darbo sutarties požymiais, galima konstatuoti, kad darbo sutarties dalykas - tai rūšiniais požymiais apibrėžti darbai arba paslaugos, t. y. susitariama dėl darbo funkcijos, kuri atliekama kitai šaliai vadovaujant, nustatant darbų atlikimo tvarką, darbų (paslaugų) gavėjas užtikrina saugias ir tinkamas darbo sąlygas, darbai yra atlyginami, taip pat galima darbo sutartį atskirti nuo panašių civilinių sutarčių (rangos, paslaugų, autorinės ir kt.)<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. sausio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.

<sup>2</sup> Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 64-2569.

<sup>3</sup> NEKROŠIUS, I. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras, III dalis*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 46.

Darbo funkcijos reikšmę darbo santykiuose patvirtina ir Darbo kodekso 95 straipsnio 1 dalis, kurioje darbo funkcija įtvirtinta kaip būtinoji darbo sutarties sąlyga - kiekvienoje darbo sutartyje šalys privalo susilygti dėl šių būtinųjų sutarties sąlygų:

1. darbuotojo darbovietės (įmonės, įstaigos, organizacijos, struktūrinio padalinio ir kt.);
2. darbo funkcijos, t. y. dėl tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbo arba tam tikrų pareigų.

Tokios pozicijos laikomasi ir Lietuvos teismų praktikoje, kurioje teigiama, jog darbo sutarčiai sudaryti pakanka susitarti dėl darbo funkcijos, t. y. dėl tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbo arba dėl tam tikrų pareigų<sup>4</sup>.

Darbo funkcijai didelį dėmesį skiria ir teisės mokslininkai, kurie detalizuoja sąvokos „darbo funkcija“ turinį. Sąvoka „profesija“ suprantama kaip plačiausia žinių sritis, atspindinti rūšinį arba šakinį darbo paskirstymą: pavyzdžiui, gydytojas, teisininkas, inžinierius. „Specialybė“ yra siauresnė veiklos sritis konkrečios profesijos ribose ir reikalaujanti specialaus pasirengimo. Pavyzdžiui, gydytojas pediatras, notaras, inžinierius elektrikas. Kvalifikacija - profesinio mokymosi lygis ir rūšis, t. y. tam tikros įgytos specialybės žinių, patirties lygis<sup>5</sup>. „Pareigos“ - tai darbovietėje pagal galiojančią etatų struktūros schemą tarnautojams nustatytas darbas<sup>6</sup>.

Teisės aktų, teismų praktikos bei teisės doktrinos analizė leidžia daryti išvadą, kad tiek įstatymų leidėjas, tiek bylas nagrinėjantys teismai, tiek mokslininkai darbo funkcijos atlikimą suvokia kaip darbuotojo įsipareigojimą dirbti tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eiti tam tikras pareigas. Tai reiškia, kad įstatymų leidėjas, sudarant darbo sutartį, nereikalauja joje numatyti darbo funkcijos apimties, t. y. konkretus atliktinas darbas (intelektinė ir (ar) fizinė veikla, procesas), gali būt nedetalizuojamas (toliau nagrinėjant darbuotojo sukurtų intelektinės veiklos rezultatų naudojimo teisinius ypatumus, pastebėtina, kad būtent apsiribojimas lakoniška darbo funkcijos formuluote tampa pagrindine darbo santykio šalių konflikto priežastimi).

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, teigti, jog sąvokos „intelektinė veikla“ ir „darbo funkcija“ yra tapačios teisine prasme, negalima, tačiau tarp jų egzistuoja glaudus ryšys. Kaip

---

<sup>4</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2000 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje A. S. v. UAB „Mobilios visatos telekomunikacijos“, Nr. 3K-3-1012/2000.

<sup>5</sup> DAMBRAUSKIENĖ, G., MACIJAIUSKIENĖ R. ir kiti. *Darbo sutartis: sudarymas, vykdymas, nutraukimas*. Vilnius: Žaltvykslė, 2007, p. 40.

<sup>6</sup> *ibidem.*, 60.



jau buvo minėta, sparčiai vystantis šiuolaikinėms technologijoms, didėja tų darbuotojų poreikis, kurių, atliekamos darbo funkcijos metu pagrindinis vaidmuo tenka ne fizinių, o intelektinių išteklių naudojimui. Tokia darbo santykių tendencija lemia tai, kad, nepaisant didesnės mokestinės naštos, darbdaviai vis dažniau yra linkę sudaryti darbo, o ne paslaugų teikimo ar autorines sutartis ne tik su gamybos, pramonės, žemės ūkio ir panašių sričių darbuotojais, bet ir su informacinių technologijų, marketingo, kūrybinės veiklos, reklamos paslaugų, projektavimo ir panašių veiklų specialistais. Taigi, sudarius darbo sutartį su antrosios kategorijos darbuotoju, jo faktiškai atliekama darbo sutartimi sulgyta darbo funkcija ir protinių (kūrybinių) išteklių naudojimas, t. y. darbuotojų intelektinė veikla, darbo proceso metu praktiškai tampa tapačios. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad tokiu atveju kyla klausimas, ar, kintant socialinei-ekonominei aplinkai, darbo funkcija gali būti suprantama tik kaip rūšiniais požymiais apibrėžti darbai ar paslaugos, kurių atlikimo metu susikoncentruojama tik į procesą, o ne į konkretų rezultatą.

Apibendrinant darytina išvada, kad intelektinė veikla darbo teisėje - tai darbuotojo atliekamos darbo funkcijos sudedamoji dalis, kurios esminis bruožas yra žinių, kūrybingumo, kitų intelektualinių išteklių naudojimas darbo funkcijos atlikimo procese. Tokia darbo santykių tendencija, kuomet vis daugiau darbuotojų orientuojami į intelektinių (kūrybinių) išteklių naudojimą darbo funkcijos atlikimo metu, lemia tai, kad darbuotojas neretai sukuria tam tikrą intelektinės veiklos rezultatą - civilinės teisės objektą<sup>7</sup>, kuriam taikomos intelektinę nuosavybę saugančios teisės normos. Dėl šios priežasties būtina išmanyti ne tik darbo santykių, bet ir intelektinę nuosavybę reglamentuojančių teisės aktų ypatumus bei jų tarpusavio santykį.

## 1.2. Intelektinės nuosavybės samprata

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau - Konstitucija) 23 straipsniu laiduojama nuosavybės teisių apsauga: nuosavybė yra neliečiama; nuosavybės teises saugo įstatymai; nuosavybė gali būti paimta tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama<sup>8</sup>. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad nuosavybės neliečiamumas reiškia savininko, kaip subjektinių teisių į turtą turėtojo, teisę reikalauti, kad

---

<sup>7</sup> Žr. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.97 straipsnį, kuriame nustatyta, kad civilinių teisių objektai yra daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veiksmų rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės.

<sup>8</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-104.

kiti asmenys nepažeistų jo teisių, taip pat valstybės pareigą ginti ir saugoti nuosavybę nuo neteisėto, kėsینimosi į ją. Tuo tikslu yra sukurta ištisa civilinės ir kitų teisės šakų normų sistema<sup>9</sup>.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau - Civilinis kodeksas) 4.37 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuosavybės teisės sąvoka: nuosavybės teisė - tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti. Civilinio kodekso 4.38 straipsnyje sakoma, kad nuosavybės teisės objektu gali būti daiktai ir kitas turtas<sup>10</sup>. Tenka pripažinti, kad labai ilgai žmonių sąmonėje nuosavybė asocijavosi su materialiosios nuosavybės objektais - žeme, jos turtais, pastatais ir kt. Šiuolaikinėje visuomenėje nuosavybės teisės institutas neįsivaizduojamas be intelektinę nuosavybę ginančių teisės normų, kurios reglamentuoja intelektinės veiklos rezultatų naudojimo ypatumus, pažeistų teisių gynimo būdus ir kt. Intelektinės nuosavybės teisės svarbą šiuolaikinėje teisės sistemoje patvirtina teisės doktrinoje vyraujantis požiūris, kad intelektinė nuosavybės teisė šiandien turėtų būti laikoma savarankišku civilinės teisės pošakiu<sup>11</sup>.

Intelektinės nuosavybės apsaugos reikšmė buvo pažymėta ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje - Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 23 straipsnio turinį, pabrėžė, kad pagal šią Konstitucijos normą saugoma ne tik materialinė nuosavybė, bet ir intelektinė nuosavybė<sup>12</sup>. Šia pozicija Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne tik konstatavo intelektinės nuosavybės apsaugos būtinybę, bet ir pripažino žinomą materialiosios ir intelektinės nuosavybės atskirumo principą<sup>13</sup>.

Reiškinų lyginimas laikytinas svarbiausia protine veikla empiriniams ir teoriniams apibendrinimams gauti bei klasifikuoti<sup>14</sup>, todėl, norint suvokti intelektinės nuosavybės sampratą bei valdyti intelektinę nuosavybę reglamentuojančias teisės normas, privalu gebėti išskirti pagrindinius intelektinės nuosavybės ir materialinės nuosavybės skirtumus.

---

<sup>9</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 40-977.

<sup>10</sup> Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

<sup>11</sup> Žr. BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registrų centras“, 2010, p. 32-33.

<sup>12</sup> MIZARAS, V. Intelektinės nuosavybės teisės klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3), p. 1111–1130.

<sup>13</sup> Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2000 m. liepos 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214-10 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 56-1669.

<sup>14</sup> TILCHAS, M. *Apie dialektinio mąstymo įgūdžių ugdymą* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. sausio 19 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.zurnalai.vu.lt/problemos/article/viewFile/6296/4027>>.

Visų pirma, pats bendriausias intelektualinės nuosavybės ir materialinės nuosavybės atskirumo, arba autonomiškumo, principas reiškia, kad teisė į kūrinį ar kitą intelektualinės veiklos rezultatą nesusijusi su nuosavybės teise į materialųjį objektą, kuriame tas kūrinys ar kitas intelektualinės veiklos rezultatas išreikštas. Minėtas principas reiškia du pagrindinius aspektus:

1. nuosavybės teisės perleidimas į materialų objektą, kuriame išreikštas intelektualinės veiklos rezultatas, ar suteikimas naudotis juo savaime nereiškia intelektualinės nuosavybės teisių perleidimo ar licencijos suteikimo;
2. intelektualinės nuosavybės teisių perleidimas ar licencijos suteikimas savaime nereiškia nuosavybės teisės į materialųjį objektą, kuriuo tas kūrinys ar kitas intelektualinės veiklos rezultatas išreikštas, perleidimo ar suteikimo juo naudotis<sup>15</sup>.

Su šia pozicija sunku nesutikti, kadangi Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (toliau - Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas) 50 straipsnio 1 dalyje sakoma, kad autorių teisės į kūrinį nesiejamos su nuosavybės teise į materialųjį objektą, kuriuo tas kūrinys išreikštas<sup>16</sup>. Šį atskirumo principą reikėtų laikyti esminiu dar ir dėl to, kad jis pripažįstamas tarptautiniu mastu: panaši nuostata yra įtvirtinta Vokietijos autorių teisių įstatymo 44 straipsnio 1 dalyje, Prancūzijos intelektualinės nuosavybės kodekso L. 111-3 straipsnio I dalyje., Jungtinių Amerikos Valstijų autorių teisių įstatymo 202 straipsnyje<sup>17</sup>.

Antra, intelektualinės nuosavybės teisės normos skirtos užtikrinti ne tik turtinius, bet ir neturtinius interesus: kai kurių intelektualinės nuosavybės objektų atžvilgiu įstatymų leidėjas suteikia tiek turtines teises, tiek asmenines neturtines teises<sup>18</sup>. Šis aspektas įtvirtintas ir Konstitucijos 42 straipsnio 3 dalyje, kurioje teigiama: dvasinius ir materialinius autoriaus interesus, susijusius su mokslo, technikos, kultūros ir meno kūryba, saugo ir gina įstatymas. Intelektinės nuosavybės teisės dichotomija grindžiama tuo, kad intelektualinės veiklos rezultatas mentaliniais ryšiais yra susijęs su kūrėju - intelektualinės veiklos rezultatu kūrėjas atskleidžia savo asmenybę bei individualizuoja intelektualinės (kūrybinės) veiklos rezultatą.

---

<sup>15</sup> MIZARAS, V. Intelektinės nuosavybės teisės klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3), p. 1111–1130.

<sup>16</sup> Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 50-1598.

<sup>17</sup> MIZARAS, V. Intelektinės nuosavybės teisės klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3), p. 1111–1130.

<sup>18</sup> Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 14 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos autorių teisių neturtinių teisių katalogas.

Trečia, intelektinės nuosavybės teisės gali atsirasti tik trimis būdais, ir tai priklausomai nuo teisių rūšies: asmeninės neturtinės teisės - tik vienu būdu, t. y. sukūrus kūrinį, išradimą ar dizainą, o turtinės teisės – dar ir pagal įstatymą ar sandorį jas įgijus arba paveldėjimo būdu<sup>19</sup>.

Ketvirta, intelektinei nuosavybei būdingas teritorialumo principas. Intelektinės nuosavybės teisių pripažinimo ir apsaugos teritoriškumo esmė yra ta, kad intelektinės nuosavybės teisės galioja, saugomos tik toje teritorijoje, kurioje jos buvo pripažintos, t. y. konkrečios valstybės teritorijoje<sup>20</sup>. Tenka pripažinti, jog intelektinei nuosavybei būdingas teritorialumas yra veikiau minusas, nei plusas. Tai tiesiogiai konstatuojama 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo preambulės 8 punkte<sup>21</sup>.

Penkta, intelektinės nuosavybės teisių galiojimas yra ribotas laiko požiūriu. Pavyzdžiui, Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 34 straipsnio 1 dalyje sakoma, jog autorių turtinės teisės galioja visą autoriaus gyvenimą ir 70 metų po autoriaus mirties, neatsižvelgiant į kūrinio teisėto padarymo viešai prieinamą datą.

Šešta, nematerialus intelektinės nuosavybės objekto pobūdis yra prielaida šį objektą naudoti neribotam skaičiui asmenų, todėl intelektinės nuosavybės teisės gali būti perleidžiamos daugiau nei vienam asmeniui.<sup>22</sup>

Septinta, intelektinės nuosavybės teisių pažeidimų atveju gali būti taikomi kur kas įvairesni teisių gynimo būdai: neteisėtų veiksmų nutraukimas, neteisėtų intelektinės nuosavybės teisių objektų kopijų paėmimas, sunaikinimas, teismo sprendimo paskelbimas, pažeistų asmeninių neturtinių teisių atkūrimas, teisė į informaciją ir kt.<sup>23</sup>.

Teisės doktrinoje galima rasti ir daugiau intelektinę nuosavybę ir materialinę nuosavybę skiriančių bruožų, tačiau išvardintų skirtumų pakanka įsitikinti, kad intelektinės nuosavybės ir materialinės nuosavybės autonomija turi ne tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę.

---

<sup>19</sup> MIZARAS, V. Intelektinės nuosavybės teisės klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3), p. 1111–1130.

<sup>20</sup> STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011, p. 22.

<sup>21</sup> 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo. *OL 2004 m. specialusis leidimas*, 3 skyrius, 45 tomas, p. 200 - 251.

Direktyvos preambulės 8 punkte įtvirtinta: valstybių narių intelektinės nuosavybės teisių gynimo sistemų skirtumai neleidžia tinkamai veikti vidaus rinkai ir užtikrinti vienodą intelektinės nuosavybės teisių apsaugą visoje Bendrijoje; Tokia padėtis neskatina laisvo judėjimo vidaus rinkoje ir nesukuria palankios aplinkos sveikai konkurencijai.

<sup>22</sup> BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registru centras, 2010, p.

<sup>23</sup> MIZARAS, V. Intelektinės nuosavybės teisės klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3), p. 1111–1130.

Įstatymo leidėjo įtvirtinto intelektinės nuosavybės apibrėžimo paieškose pastebėtina, kad Civilinis kodeksas intelektinės nuosavybės teisinius santykius reglamentuoja fragmentiškai ir nesistemiškai: komercines paslaptis saugančios nuostatos įtvirtintos 1 knygoje prie civilinių teisių objektų (Civilinio kodekso 1.116 straipsnis), o juridinio asmens pavadinimą - 2 knygos 2 dalyje (pavyzdžiui, Civilinio kodekso 2.39 - 2.43 straipsniai). Visos kitos intelektinės nuosavybės teisės reglamentuojamos specialiuose įstatymuose. Pagrindiniais specializuotais teisės aktais, reglamentuojančiais intelektinės veiklos rezultatų naudojimo teisinius ypatumus, reikėtų laikyti Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą ir Lietuvos Respublikos patentų įstatymą (toliau tekste - Patentų įstatymas), tačiau ir juose bendro intelektinės nuosavybės sąvokos apibrėžimo nerasime. Galima spėti, kad įstatymų leidėjas sąmoningai neapibrėžė intelektinės nuosavybės sąvokos, kadangi ši teisės sritis laikoma viena iš sparčiausiai besivystančių, o jos saugomų objektų sąrašas nuolat pildomas, nustatant nevienodus saugiklius atitinkamai objektų grupei.

Vien ta aplinkybė, kad įstatymų leidėjas vengia pateikti intelektinės nuosavybės apibrėžimą nacionalinių teisės aktų lygmenyje, suponuoja išvadą, kad bendros ir tarptautinei bendruomenei visuotinai priimtinos intelektinės nuosavybės sąvokos apibrėžimas - sunkiai įgyvendinama užduotis. Pastaruoju atveju situaciją apsunkina ir ta aplinkybė, kad valstybėse intelektinės nuosavybės teisių katalogas nėra vienodas - vienoje valstybėje yra pripažįstamos tokios intelektinės nuosavybės teisės, kurios nepripažįstamos kitose valstybėse (pavyzdžiui, teisės į naudinguosius modelius) kai kurios teisės skirtingai kvalifikuojamos (pavyzdžiui, bendrosios teisės tradicijai priklausančiose valstybėse nėra gretutinių teisių kategorijos, tačiau kai kurie gretutinių teisių objektai yra saugomi autorių teisės)<sup>24</sup>.

Dėl šių priežasčių tarptautiniuose teisės aktuose intelektinės nuosavybės apibrėžiamas pateikiamas vardijant konkrečias teises, tačiau ir tokiu atveju baigtinis sąrašas nėra sudaromas<sup>25</sup>. Puikus to pavyzdys - 1967 m. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos<sup>26</sup> steigimo, kurios 2 straipsnio (viii) punkte teigiama: intelektinė nuosavybė apima teises, susijusias su:

1. literatūros, meno ir mokslo kūriniams;

---

<sup>24</sup> BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registru centras“, 2010, p. 19.

<sup>25</sup> ŽILINSKAS, V., KASPERAVIČIUS, P., KIŠKIS, M. *Intelektinė nuosavybė ir jos teisių apsauga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007, p. 18.

<sup>26</sup> Lietuvos Respublika tapo Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (angl. *World Intellectual Property Organization, WIPO*) nare 1992 m. balandžio 30 d.

2. atlikėjų pasirodymais, fonogramomis, radijo ir televizijos laidomis;
3. išradimais visose žmogaus veiklos srityse;
4. moksliniais atradimais;
5. pramoniniu dizainu;
6. prekių ženklais, paslaugų ženklais, komerciniais vardais ir pavadinimais;
7. apsauga nuo nesąžiningos konkurencijos;
8. taip pat visas kitas teises, atsirandančias vykdant intelektinę veiklą pramonės, mokslo, literatūros ar meno srityse<sup>27</sup>.

Analogiškas intelektinės nuosavybės apibrėžimo modelis buvo pasirinktas ir iki 2004 m. gegužės 1 d. galiojusio Lietuvos Respublikos intelektinės nuosavybės apsaugos importuojant ir eksportuojant prekes įstatyme, kurio 2 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kad intelektinė nuosavybė - tai autorių teisės, gretutinės teisės ir teisės į pramoninę nuosavybę (prekių ženklus, išradimus, pramoninį dizainą)<sup>28</sup>.

Situaciją kiek gelbsti teisės mokslininkai - doktrinoje pateikiama abstraktaus pobūdžio intelektinės nuosavybės samprata objektyviaja ir subjektyviaja prasme. Intelektinė nuosavybė objektyviaja prasme yra žmogaus intelektualinio darbo rezultatas - suvoktos ir išreikštos mintys. Tai žmogaus sukurta informacija, atliekanti estetinę, intelektinę, techninę ar kitą funkciją. Intelektinė nuosavybė subjektyviaja prasme - tai išimtinių subjektyvinių teisių, leidžiančių kontroliuoti informacijos (intelektinės nuosavybės objektyviaja prasme) naudojimą, kompleksas<sup>29</sup>. Toks intelektinės nuosavybės suvokimas dominuoja tiek teisės mokslininkų, tiek įstatymo leidėjo sąmonėje – absoliuti dauguma nacionalinių, regioninių bei tarptautinių teisės aktų reglamentuoja subjektyvines intelektinės nuosavybės teises: autorių teisių, gretutinių teisių, prekių ženklų, dizaino, patentų ir kt. naudojimo ypatumus.

Apibendrinant aukščiau išdėstyta, intelektinė nuosavybė turėtų būti suvokiama kaip įstatymų nustatytas teisių kompleksas (turtinių ir asmeninių neturtinių), suteikiamas į nematerialaus pobūdžio objektus, sukuriamus intelektine (protine, kūrybine) veikla ar dėl su šia veikla susijusios veiklos pagrindu.

---

<sup>27</sup> 1967 m. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos steigimo konvencija. *Teisės aktų registras*, 2016, Nr. 1334.

<sup>28</sup> Lietuvos Respublikos intelektinės nuosavybės apsaugos importuojant ir eksportuojant prekes įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 113-3611.

<sup>29</sup> ŽILINSKAS, V., KASPERAVIČIUS, P., KIŠKIS, M. *Intelektinė nuosavybė ir jos teisių apsauga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007, p. 17.

### 1.3. Intelektinės nuosavybės objektai

Intelektinės nuosavybės teisė nėra vientisa. Kaip jau buvo minėta, intelektinės nuosavybės objektų sąrašas nuolat ilgėja. Nepaisant to, tiek teisės teoretikai, tiek praktikai įžvelgia tam tikrus bendrus bruožus, kuriais grindžiamas intelektinės nuosavybės objektų klasifikavimas. Intelektinė nuosavybė tradiciškai išskiriama į dvi intelektinės nuosavybės objektų naudojimo sritimis ir teisinės apsaugos ypatumais besiskiriančias rūšis: autorių teisę ir pramoninės nuosavybės teisę<sup>30</sup>. Ši klasifikacija yra visuotinai pripažinta, ja pagrįstas ir intelektinės nuosavybės teisės skirstymas į autorių teisės ir pramoninės nuosavybės teisių institutus<sup>31</sup>. Nepaisant tarptautinio pripažinimo, ši klasifikacija yra sąlyginė, nes kai kurie intelektinės nuosavybės objektai, pavyzdžiui taikomosios dailės kūriniai arba dizainas, gali būti priskirti ir prie autorių teisių, ir prie pramoninės nuosavybės objektų<sup>32</sup>. Tokios pozicijos laikomasi ir teismų formuojamoje praktikoje: skirtingos intelektinės nuosavybės teisės (autorių teisės ir pramoninė nuosavybė) nekonkuruoja tarpusavyje<sup>33</sup>, t. y. gali galioti ir būti taikomos vienu metu.

Autorių teisių objektais, plačiąja prasme, laikomi autorių teisių ir gretutinių teisių objektai: pirmoji kategorija - tai saugomi kūriniai, antroji - atlikimai, fonogramos, transliacijos ir kt. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje pateiktas nebaigtinis autorių teisių objektų sąrašas (kurį pats įstatymų leidėjas papildė minėto straipsnio 3 dalyje):

1. knygos, brošiūros, straipsniai, dienoraščiai ir kiti literatūros kūriniai, išreikšti bet kokia forma, įskaitant elektroninę, taip pat kompiuterių programos; kalbos, paskaitos, pamokslai ir kiti žodiniai kūriniai;
2. rašytiniai ir žodiniai mokslo kūriniai (mokslinės paskaitos, studijos, monografijos, išvados, mokslo projektai ir projektinė dokumentacija bei kiti mokslo kūriniai);
3. dramos, muzikiniai dramos, pantomimos, choreografijos ir kiti scenoje atlikti skirti kūriniai ir režisuoti spektakliai, taip pat scenarijai ir scenarijų planai;

<sup>30</sup> STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011, p. 30.

<sup>31</sup> BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registru centras, 2010, p. 34.

<sup>32</sup> *ibidem.*, 35.

<sup>33</sup> Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje *Advanced Diagnostics Limited v. UAB „Tomahawk Diagnostic Technologies“*, Nr. 2A-154-823/2016.

4. muzikos kūriniai su tekstu arba be teksto;
5. audiovizualiniai kūriniai (kino filmai, televizijos filmai, televizijos laidos, videofilmai, diafilmai ir kiti kinematografinėmis priemonėmis išreikšti kūriniai), radijo laidos;
6. skulptūros, tapybos bei grafikos kūriniai, monumentalioji dekoratyvinė dailė, kiti dailės kūriniai, taip pat scenografijos kūriniai;
7. fotografijos kūriniai ir kiti fotografijai analogiškais būdais sukurti kūriniai;
8. architektūros kūriniai (pastatų ir kitų statinių projektai, brėžiniai, eskizai ir modeliai, taip pat pastatai ir kiti statiniai);
9. taikomosios dailės kūriniai;
10. iliustracijos, žemėlapiai, planai, sodų ir parkų projektai, eskizai ir trimačiai kūriniai, susiję su geografijos, topografijos ar tikslųjų mokslų sritimis;
11. kiti kūriniai.

Pažymėtina, kad autorių teisės objektais nelaikomi šie objektai (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 5 straipsnis):

1. idėjos, procedūros, procesai, sistemos, veiklos metodai, koncepcijos, principai, atradimai ar atskiri duomenys;
2. teisės aktai, oficialūs administracinio, teisinio ar norminio pobūdžio dokumentai (sprendimai, nuosprendžiai, nuostatai, normos, teritorijų planavimo ir kiti oficialūs dokumentai), taip pat jų oficialūs vertimai;
3. oficialūs valstybės simboliai ir ženklai (vėliavos, herbai, himnai, piniginiai ženklai ir kiti valstybės simboliai bei ženklai), kurių apsaugą reglamentuoja kiti teisės aktai;
4. oficialiai įregistruoti teisės aktų projektai;
5. įprastinio pobūdžio informaciniai pranešimai apie įvykius;
6. pranešimai apie įvykius;
7. folkloro kūriniai.

Pramoninės nuosavybės samprata tarptautiniu lygiu aptarta 1883 m. Paryžiaus konvencijos 1 straipsnio 2 dalyje, kurioje teigiama, kad pramoninės nuosavybės apsaugos objektais laikomi išradimų patentai, naudingieji modeliai, pramoninis dizainas, prekių ženklai, paslaugų ženklai, firmų vardai ir kilmės nuorodos arba kilmės vietos pavadinimai, taip pat



apsauga nuo nesąžiningos konkurencijos<sup>34</sup>. Plečiantis pramoninės nuosavybės objektų katalogui, greta Paryžiaus konvencijoje įvardytų objektų pramoninės nuosavybės objektais pripažįstami ir tokie vėliau atsiradę objektai kaip augalų ir gyvūnų veislės, puslaidininkių gaminių topografijos, neskleistina komercinė informacija<sup>35</sup>. Manytina, jog šis sąrašas ir toliau ilgės, tokiu būdu intelektinės nuosavybės objektų klasifikavimo bei naudojimo teisinius ypatumus paversdamas dar sudėtingesne sistema.

Nepaisant to, kad autorių teisė ir pramoninės nuosavybės teisė yra vieno - civilinės teisės pošakio – institutai, tarp jų galime rasti ne vieną reikšmingą skirtumą.

Visų pirma, skiriasi apsaugos tikslai. Pagrindinis autorių teisių tikslas yra saugoti kūrėjų teises literatūros, mokslo ir meno srityse. Pažymėtina, kad ši apsauga taikoma nepriklausomai nuo to, ar kūrinys bus naudojamas komercinėje apyvartoje ar pramoninėje veikloje. Tuo tarpu pramoninės nuosavybės teisių apsaugos pagrindinis tikslas ir funkcija yra suteikti apsaugą tiek, kiek reikia apsaugoti teisių turėtojų interesus pramoniniame, komerciniame produktų naudojime, gamyboje ir prekių (paslaugų) ar verslo subjektų žymėjime.

Antra, suteikiamų teisių apimtis nėra vienoda. Nors pramoninės nuosavybės apsaugoje kūrėjų asmeninių neturtinių teisių apsaugai taip pat skiriama dėmesio, autorių teisėje kūrėjo (autoriaus, atlikėjo) asmeninių neturtinių teisių apsauga savo reikšme yra kur kas didesnė<sup>36</sup>.

Trečia, skiriasi išimtinių teisių įgijimo sąlygomis ir tvarka. Autorių teisėje teisių apsaugos atsiradimas dažniausiai nesiejamas su administracinėmis procedūromis arba formalumais (nors bendrosios teisės tradicijoje ir yra numatytos atitinkamos kūrinių deponavimo procedūros), o pramoninės nuosavybės apsaugai daugeliu atveju yra reikalingos administracinės procedūros (registravimas, nustatytų rinkliavų mokėjimas ir pan.)<sup>37</sup>.

Ketvirta, autorių teisės ir pramoninės nuosavybės intelektinės nuosavybės objektams keliami nevienodi teisinės apsaugos reikalavimai. Pavyzdžiui, kad būtų saugomos literatūros, mokslo, meno kūrinių autorių teisės, šie kūriniai turi atitikti kūrybinės veiklos rezultato, originalumo ir objektyvios formos reikalavimus (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 4 straipsnio 1 dalis), kad išradimas galėtų pretenduoti į patentinę apsaugą, jis turi būti

---

<sup>34</sup> 1883 m. Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo. *Valstybės žinios*, Nr. 75-1796.

<sup>35</sup> BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registru centras, 2010, p. 35.

<sup>36</sup> STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011, p. 32.

<sup>37</sup> *ibidem.*, 32.

patentabilus - atitikti naujumo, išradimo lygio ir pramoninio naudojimo reikalavimus (Patentų įstatymo 4 straipsnio 1 dalis)<sup>38</sup>.

Penkta, skiriasi autorių teisės ir pramoninės nuosavybės intelektinės nuosavybės objektų apsaugos terminai. Bendroji taisyklė - autorių teisėje intelektinės nuosavybės teisių apsaugos terminai yra ilgesni, tačiau būtina pabrėžti, kad esti ir pramoninės nuosavybės objektų, į kuriuos išimtinės teisės yra saugomos neribotai (pavyzdžiui, komercinės paslaptys, juridinių asmenų pavadinimai).

Apibendrinant ankščiau išdėstyta, galima teigti, kad, atsižvelgiant į intelektinės nuosavybės objektų specifiką, įstatymų leidėjas numatė skirtingus autorių teisių ir pramoninės nuosavybės teisių reglamentavimo ypatumus, tačiau juos sieja bendras, pagrindinis tikslas - nustatyti ir apsaugoti subjektų, turinčių teisę naudotis intelektinės nuosavybės objektais, teises bei pareigas. Nepaisant visuotinai pripažinto intelektinės nuosavybės objektų klasifikavimo į dvi grupes, skirtingiems autorių teisių ir pramoninės nuosavybės teisių objektams įstatymų leidėjas numato dar siauresnius reglamentavimo ypatumus, kurie detalizuojami sekančiuose šio rašto darbo skyriuose. Svarbu pažymėti tai, kad teorinio pobūdžio intelektinės nuosavybės objektų klasifikacija jokių būdu nereiškia to, kad konkretaus intelektinės nuosavybės objekto naudojimo teisiniai ypatumai turi būti reglamentuojami tik vieno instituto - atvirkščiai, neretai (ypač kalbant apie darbuotojo ir darbdavio teisinius santykius) abiejų institutų taikymas vienu metu yra neišvengiamas.

#### 1.4. Darbo teisės ir civilinės teisės santykis, reglamentuojant darbuotojo intelektinės veiklos rezultatų naudojimo teisinius ypatumus

Analizuojant intelektinės nuosavybės sampratą, autonomijos klausimą, objektus bei jų specifiką, buvo minimi įvairūs teisės šaltiniai: tiek tarptautiniai, tiek regioniniai (t. y. Europos Sąjungos teisės šaltiniai), tiek nacionaliniai. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad intelektinės nuosavybės teisės šaltiniams būdinga tai, kad jie yra skirtingo lygmens. Teisės doktrinoje, sisteminant intelektinės nuosavybės teisės šaltinius, susiduriama su sudėtingu, daugiasluoksniu mechanizmu, kurio sistema gali būti grindžiama įvairiais kriterijais.

---

<sup>38</sup> STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011, p. 34.

Pavyzdžiui, vadovaujantis teisės šaltinių paskirties kriterijumi, išskirtinos šios intelektualinės nuosavybės teisės šaltinių grupės:

1. žmogaus teisių apsaugos šaltiniai. Šiai kategorijai priskiriami tarptautiniai žmogaus teisių apsaugos šaltiniai ir nacionalinės konstitucijos;
2. bendrieji civilinės teisės šaltiniai, numatantys intelektualinės nuosavybės teisių apsaugą. Šiai kategorijai priskiriami civiliniai kodeksai ir kiti civiliniai įstatymai, kurių reglamentavimo sritis ir santykių, susijusių su intelektualinės nuosavybės teisėmis, reglamentavimas;
3. viešosios teisės šaltiniai, numatantys administracinę ir baudžiamąją atsakomybę už intelektualinės nuosavybės teisių pažeidimus;
4. specializuoti intelektualinės nuosavybės šaltiniai. Šiai grupei priskiriami tarptautiniai, regioniniai, nacionaliniai aktai, skirti konkrečių intelektualinės nuosavybės teisių reglamentavimui<sup>39</sup>.

Paradoksalu, tačiau, nepaisant šio rašto darbo tikslo - išanalizuoti darbuotojo intelektualinės veiklos rezultatų, t. y. intelektualinės nuosavybės teisės objektų, naudojimo teisinius ypatumus – pagrindinio darbo teisės šaltinio - Darbo kodekso - negalima priskirti nė prie vienos iš išvardintų šaltinių grupių. Tuo tarpu tiek bendrieji civilinės teisės šaltiniai, tiek specializuotieji civilinės teisės šaltiniai buvo gausiai cituojami bei analizuojami. Aiškinantis intelektualinės nuosavybės sampratą, buvo paminėta, kad intelektualinės nuosavybės teisė - tai civilinės teisės pošakis, todėl logiška manyti, kad sprendžiant civilinės teisės objekto naudojimo teisinius ypatumus, vyrauja civilinės teisės šaltiniai (tiek bendrieji, tiek specialieji).

Paminėtina ir tai, kad, nepaisant intelektinę nuosavybę reglamentuojančių civilinės teisės šaltinių gausos, rasime vos kelias normas, tiesiogiai kalbančias apie darbuotojo sukurto intelektualinės veiklos rezultato (t. y. civilinės teisės objekto) „likimą“. Pavyzdžiui, Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme nustatyta, kad:

1. kūrinio, sukurto atliekant tarnybines pareigas ar darbo funkcijas, autorius yra fizinis asmuo ar fizinių asmenų grupė, sukūrę kūrinį (9 straipsnio 1 dalis);
2. turtinės autorių teisės į kūrinį, kurį sukūrė darbuotojas atlikdamas tarnybines pareigas ar darbo funkcijas, išskyrus kompiuterių programas, 5 metams pereina darbdaviui, jeigu kitaip nenustatyta sutartyje (9 straipsnio 2 dalis).

---

<sup>39</sup> BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registrų centras“, 2010, p. 37.

Darbuotojo intelektualinės veiklos rezultatų naudojimas kiek detaliau reglamentuojamas Patentų įstatymo 11 straipsnyje, kuriame ne tik įtvirtintos darbuotojo intelektualinės veiklos rezultatų naudojimo sąlygos (11 straipsnio 1 dalis), bet ir nustatyta patento paraiškos padavimo tvarka (11 straipsnio 2 ir 3 dalys), įtvirtinta autorinio atlyginimo ar padidinto atlyginimo mokėjimo pareiga (11 straipsnio 4, 5 6, 7 bei 8 dalys).

Nepaisant to, sprendžiant darbuotojo intelektualinės veiklos rezultato naudojimo teisinius ypatumus, negalima paneigti ir darbo teisės bei jos šaltinių reikšmės. Vien jau sąvokos „darbuotojas“ ir „darbdavys“ byloja apie tai, kad be darbo teisės šaltinių, kuriuose pateikiama darbo santykio subjektų sąvoka - neapsieinama. Darbo teisės reikšmė nenuginčijama, pavyzdžiui, siekiant nustatyti, ar intelektualinės veiklos rezultato sukūrimo metu šalis siejo darbo teisiniai santykiai, ar tuo metu buvo atliekama darbo sutartimi sulgyta darbo funkcija, analizuojant tiek darbo sutarties, tiek pareiginių instrukcijų bei kitų teisiniam santykiui reikšmingų šaltinių teisėtumą darbo teisės kontekste, nagrinėjant darbdavio ir darbuotojo teises ir pareigas bei kitus aktualius aspektus darbuotojo intelektualinės veiklos rezultato naudojimo klausimais. Taip pat svarbu nepamiršti ir darbo teisės principų, pavyzdžiui, teisingo apmokėjimo darbuotojui už darbą principo, kuris turėtų būti taikomas, nustatant teisingo padidinto atlyginimo dydį už pramoninės nuosavybės objekto išradimą.

Atkreiptinas dėmesys, kad, nepaisant dar senovės Romoje buvo pastebimos darbo santykių užuomazgos - romėnų teisė jau žinojo darbo jėgos samdos sutartį (lot. *locatio conductio operarum*), iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos darbo santykius (tuo metu gana fragmentiškus) reguliuojantys įstatymai buvo laikomi civilinės teisės dalimi<sup>40</sup>. Dėl šios priežasties tiek teisės teorijoje, tiek praktikoje neretai kyla klausimų dėl darbo ir civilinių sutarčių atribojimo bei jų santykio. Atsižvelgiant į tai, kad, kaip jau buvo minėta, auga tų darbuotojų poreikis, kurių atliekama darbo funkcija vis dažniau orientuojama į konkretų rezultatą, panašu, kad darbo santykius ir civilinius teisinius santykius skirianti riba netolimoje ateityje gali dar labiau susiaurėti.

Civilinės teisės šaltinių ir darbo teisės šaltinių santykis, analizuojant darbuotojo intelektualinės veiklos rezultatų reglamentavimo ypatumus, leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad teisės normos veikia kaip tarpusavyje susijusi visuma, o konkretų visuomeninį teisinį santykį reguliuoja tam tikras teisės normų kompleksas, kurį neretai sudaro kelių teisės šakų normos. Nepaisant to, jog darbo teisės šaka pripažįstama atskira teisės šaka, praktikoje neišvengiamos

---

<sup>40</sup> NEKROŠIUS, I. *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008, p. 20 -21.

situacijos, kuomet, siekiant tinkamai išspręsti ginčytiną klausimą, būtina vadovautis abiejų teisės šakų normomis, įvertinus abiejų teisės šakų dvasią bei pagrindinius tikslus.

## 2. Darbuotojo sukurtų autorių teisių objektų naudojimo teisiniai ypatumai

### 2.1. Autorių teisių sistemos

Kaip jau buvo minėta, kalbant apie darbuotojo intelektualinės veiklos rezultato naudojimo teisinius ypatumus, darbo teisės ir civilinės teisės, kurios pošakiu esti intelektualinės nuosavybės teisė, šakų santykis itin glaudus. Darbo sutarties ir intelektualinės-kūrybinės veiklos pajungimas tarnybinių pareigų ar darbo funkcijos vykdymui lemia dviejų skirtingų teisės šakų principų konkurenciją: darbo teisės principo, pagal kurį darbo rezultatas, gautas darbuotojui vykdant darbo funkciją, priklauso darbdaviui, ir autorių teisės principo, pagal kurį fizinis asmuo, sukūręs kūrinį, laikomas kūriniu autoriumi ir jam priklauso visos teisės į kūrinį<sup>41</sup>. Užduotis išspręsti šią skirtingų teisės šakų principų konkurenciją vienos ar kitos teisės šakos naudai tenka įstatymų leidėjui. Skirtingose pasaulio valstybėse šis klausimas sprendžiamas skirtingai – vienose valstybėse prioritetas suteikiamas darbdavio interesų gynimui, kitose – didesnis dėmesys skiriamas darbuotojo, kaip intelektualinės nuosavybės kūrėjo (išradėjo), teisėms. Analizuojant įvairių valstybių teisės šaltinius, pastebima tam tikra tendencija, leidžianti jas sugrupuoti į kelias grupes.

L. Owenas pabrėžia, kad Vakarų šalyse tiek rengiant įstatymus, tiek ir užtikrinant jų įgyvendinimą vadovaujamosi dviem pagrindinėmis autorių teisių koncepcijomis – kontinentine (romanų-germanų teisė, romanų-germanų civilinės teisės tradicija, angl. *Civil Law*) ir anglosaksiškąja (bendroji teisė, bendrosios teisės tradicija, angl. *Common Law*)<sup>42</sup>. Kontinentinės teisės tradicijos valstybių grupėje, kuriai priklauso ir Lietuvos valstybė, yra būdinga *droit d'auteur* autorių teisių apsaugos sistema<sup>43</sup>, kuri grindžiama prigimtinių teisių ir kūrėjo asmenybės doktrina<sup>44</sup>. *Droit d'auteur* autorių teisių apsaugos sistema pradėta kurti Prancūzijoje, dėl revoliucijos poveikio kintant privileginei išimtinių spaudinių tiražavimo teisių apsaugos sistemai, atkreipus dėmesį į autorių teises (pranc. *droit d'auteur*, vok. *Autorrecht*, liet. *autorių teisė*). Būtent Prancūzijoje autorių teisės buvo pradėtos sieti su autoriaus individualumu, o XX a. pradžioje asmeninių neturtinių autorių teisių idėja užfiksuota Prancūzijos rašytiniuose teisės aktuose įtvirtinant tiek turtines, tiek neturtines autorių teises,

<sup>41</sup> USONIENĖ, J. Autorių teisės į darbuotojo sukurtus kūrinius. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71(63), p. 62-68.

<sup>42</sup> KRAUJUTAITYTĖ, L., PEČKAITIS S. J. Intelektinės nuosavybės politika aukštojoje mokykloje: kūrybinių darbų autorizavimo principai. *Jurisprudencija*, 2004, t. 52(44), 103–123.

<sup>43</sup> STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011, p. 38-39.

<sup>44</sup> Plačiau apie tai: KIŠKIS, M. Intelektinės nuosavybės teisių doktrinos. *Teisė*, 2009, t. 73, p. 24-37.

pripažįstant, kad neturtinės autorių teisės neatsiejamos nuo asmens, jos yra ilgalaikės<sup>45</sup>. *Droit d'auteur* autorių teisių apsaugos sistemoje daugiausiai dėmesio skiriama individo - autoriaus, kūrėjo - interesams užtikrinti, pabrėžiama visybinė tiek ekonominį turinį (turtinių teisių), tiek asmeninį pobūdį turinčių (asmeninių neturtinių teisių) teisių apsauga.

Bendrosios teisės tradicijos valstybėse (Jungtinėje Karalystėje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Kanadoje, etc.) vyrauja *copyright* autorių teisių apsaugos sistema, kurios formavimosi pagrindus Jungtinėje Karalystėje padėjo privileginę, leidybos manufaktūros poreikius tenkinančią sistemą pakeitusi komercinės praktikos, komercinių papročių pagrindu sukurta, spaudinių registravimu grindžiama išimtinių leidinių tiražavimo (kopijavimo) teisių apsaugos sistema (vadinama *Stationers' Copyright* sistema). *Copyright* autorių teisių sistemoje didesnis dėmesys skiriamas visuomenės teisėtų interesų tenkinimui: akcentuojama išimtinių autorių turtinių teisių apsauga, mažiau dėmesio skiriant asmeninių neturtinių autorių teisėms, siauresnis išimtinių autorių turtinių teisių katalogas, esti didesnės galimybės apriboti išimtinės turtinės autorių teisės visuomenės interesai<sup>46</sup>. *Copyright* autorių teisių sistema labiau atitinka verslo subjektų interesus bei lūkesčius.

Atsižvelgiant į tai, kad darbo sutarties objektas, žvelgiant per civilinės teisės prizmę, yra „ypatingos rūšies prekė“ - darbo jėga, kaip fizinių ir (ar) intelektinių asmens gebėjimų visuma<sup>47</sup>, nenuostabu, kad įstatymų leidėjas, siekdamas užtikrinti abiejų teisinio santykio šalių interesus, išskyrė tam tikrus intelektinės nuosavybės teisių naudojimo ypatumus. Privalu pažymėti tai, kad, nors daugelyje kontinentinės teisės sistemos valstybių, tame tarpe ir Lietuvoje, įstatymų leidėjas numatė turtinių autorių teisių į kūrinius, kuriuos sukūrė darbuotojas, vykdydamas darbo sutartį, perėjimą darbdaviui, tam nustatytos griežtos sąlygos bei įtvirtinti teisių, perėjusių darbdaviui, turinio apribojimai. Toliau analizuojant darbuotojų ir darbdavių teises bei jų apimtį, darbuotojui sukūrus autorių teisių objektą, pastebima tendencija, kad kontinentinės teisės tradicijos valstybėse egzistuoja didesnė darbuotojų autorių teisių apsauga, palyginus su bendrosios teisės tradicijos valstybėmis. Lemiamos įtakos tam turi minėta *droit d'auteur* autorių teisių apsaugos sistema, kuri užtikrina darbuotojo, kaip intelektinės nuosavybės kūrėjo, turtinius ir asmeninius neturtinius interesus.

---

<sup>45</sup> STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011, p. 40.

<sup>46</sup> *ibidem.*, 39-41.

<sup>47</sup> DAMBRAUSKIENĖ, G., MACIJAUŠKIENĖ, R., MAČERNYTĖ-PANOMARIOVIENĖ, I. *Darbo sutartis: sudarymas, vykdymas, nutraukimas*. Vilnius: Žaltvykslė, 2007, p. 27.

Nepaisant esamo specialaus autorių teisių į darbuotojų sukurtus kūrinius reguliavimo, įgyvendinant šias normas kyla nemažai klausimų, į kuriuos neretai atsakymo tenka ieškoti teismų praktikoje. Išskirtini trys pagrindiniai aspektai, kurie nagrinėtini kalbant apie autorių teisių perėjimą, remiantis darbo sutartimi:

1. darbdavio, kaip autorių teisių subjekto, statusas;
2. ar autorių teisės į visus darbuotojo sukurtus kūrinius pereina darbdaviui (autorių teisių perėjimo sąlygos);
3. teisių, perėjusių darbdaviui, įgyvendinimo problematika: kokia apimtimi darbdavys gali naudotis autorių teisėmis, kaip išvengti galimo autoriaus-darbuotojo piktnaudžiavimo savo turimomis teisėmis.

Toliau šioje rašto darbo dalyje, taikant lyginamąjį ir sisteminės analizės metodus, analizuojami išvardinti probleminiai klausimai, daugiausia dėmesio skiriant Lietuvos, kaip kontinentinės teisės tradicijos atstovės, teisės šaltinių analizei.

## 2.2. Darbdavys, kaip autorių teisių subjektas

***Kontinentinės teisės tradicija.*** Palyginti su kitomis autorių teisės sritimis, nuostatos dėl autoriaus teisinio statuso, juridinių asmenų galimybės būti laikomais kūriniu autoriais įvairiose valstybėse skiriasi<sup>48</sup> - jų tarptautinis ar regioninis (šiuo atveju - Europos Sąjungos lygmeniu) suderinamumas yra tik dalinis. Svarbu pažymėti, kad darbdaviu yra pripažįstami tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys. Tai patvirtina, pavyzdžiui, Darbo kodekso 16 straipsnyje įtvirtintos nuostatos: darbdaviu gali būti įmonė, įstaiga, organizacija ar kita organizacinė struktūra, nepaisant nuosavybės formos, teisinės formos, rūšies bei veiklos pobūdžio, pagal šio Kodekso 14 straipsnį turinčios darbinį teisnumą ir veiksnumą (1 dalis); darbdavys taip pat gali būti kiekvienas fizinis asmuo. Darbdavio (fizinio asmens) teisnumą ir veiksnumą reglamentuoja Civilinis kodeksas (2 dalis). Taigi darbdavio, kuris dažniausiai yra juridinis asmuo, teisinis statusas autorių teisėje taip pat nėra universalus.

Įvairiai suformuluota autorių teisių perėjimo ar priklausymo darbdaviui taisyklė yra numatyta daugelyje kontinentinės teisės tradicijos valstybių, pavyzdžiui, Austrijos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 40f straipsnio 3 dalyje, Belgijos autorių teisių ir gretutinių

---

<sup>48</sup> BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registru centras“, 2010, p. 111.



teisių įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje; Italijos autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos įstatymo 12bis straipsnyje; Olandijos autorių teisių įstatymo 7 straipsnyje<sup>49</sup>. Nepaisant to, civilinės teisės tradicijos valstybėse autoriais vis dar pripažįstami tik fiziniai asmenys<sup>50</sup> (ar fizinių asmenų grupė). Puikus to pavyzdys yra mūsų valstybėje galiojančio Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 6 straipsnio 1 dalis, kurioje numatyta, kad autorius yra kūrinį sukūręs fizinis asmuo. Su analogiška situacija susiduriama ir, pavyzdžiui, Vokietijoje, kurioje autoriumi yra laikomas tik fizinis asmuo ar fizinių asmenų grupė, todėl darbdavys negali būti traktuojamas nei kaip autorius, nei kaip bendraautorius.<sup>51</sup> Dėl šios priežasties svarbu atsakyti į šiuos klausimus:

1. ar darbdavys gali būti laikomas autorių teisių subjektu;
2. jei taip, koks yra darbdavio, kaip autorių teisių subjekto, statusas.

Atsakymą galima rasti Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 2 straipsnyje, kuriame išaiškinta, jog autorių teisių subjektas - autorius, kitas fizinis arba juridinis asmuo, šio įstatymo nustatytais atvejais turintis išimtinės turtinės autorių teises, taip pat fizinis arba juridinis asmuo, kuriam perėjo išimtinės turtinės autorių teisės (autorių teisių perėmėjas). Minėtas straipsnis patvirtina tai, jog darbdavys-juridinis asmuo pripažįstamas autorių teisių subjektu. Tokia įstatymų leidėjo pozicija taip pat leidžia daryti prielaidą, kad autorių teisių subjektai, atsižvelgiant į įgytų autorių teisių kilmę gali būti skirstomi į kelias kategorijas. Mokslinėje literatūroje autorių teisių subjektai išskiriami į šias dvi grupes:

1. pirminius autorių teisių subjektus;
2. išvestinius autorių teisių subjektus<sup>52</sup>.

Pirminiais autorių teisių subjektais pripažįstami tie subjektai, kurie tiesiogiai susiję su kūrinio sukūrimu: autorius (-iai), taip pat tie asmenys, kurie pirminiais autorių teisių subjektais pripažįstami valstybės įstatymu<sup>53</sup>. Pagrindinis pirminių autorių teisių subjektų pranašumas yra tas, kad jie laisvai disponuoja jiems priklausančiomis išimtinėmis turtinėmis autorių teisėmis,

---

<sup>49</sup> BIRŠTONAS, R. Autorių teisių ir *sui generis* teisių į duomenų bazes subjektai. *Jurisprudencija*, 2009, t. 2(116), p. 211–227.

<sup>50</sup> BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registru centras“, 2010, p. 112.

<sup>51</sup> TAKENAKA, K. *Intellectual Property in Common Law and Civil Law* [interaktyvus]. Cheltenham: Edward Elgar publishing, 2013 [žiūrėta 2017 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://books.google.lt/books?id=Q66t9W0modoC&pg=PA381&lpg=PA381&dq=employers+rights+in+france+intellectual+property&source=bl&ots=LGPdYWyMwY&sig=aGF1Ukpn4EIlInsZIUo25malCmQhl=lt&sa=X&ved=0ahUKEwjR8KWb0bjSAhWBrSwKHVmA6YQ6AEIaTAJ#v=onepage&q=employers%20rights%20in%20france%20intellectual%20property&f=false>>.

<sup>52</sup> STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011, p. 68.

<sup>53</sup> *ibidem.*, 68.

kitam asmeniui ar asmenims pirminis autorių teisių subjektas gali perduoti tiek dalį, tiek visas jam priklausančias turtines autoriaus teises, tiek ribotam laikotarpiui, tiek visam išimtinių turtinių autorių teisių apsaugos galiojimo laikotarpiui, tiek atlygintinai, tiek neatlygintinai. Kūrinio autoriumi gali būti ir darbuotojas (ar jų grupė), kuris sukūrė kūrinį atlikdamas darbo funkciją ar eidamas tarnybines pareigas.

Išvestiniai autorių teisių subjektai - tai subjektai, kurie išimtinės autorių teises įgijo sutarties pagrindu arba įstatymų nustatytais atvejais. Pažymėtina, kad išvestinių autorių teisių subjektams priklausančių išimtinių autorių teisių apimtį lemia teisinis pagrindas, kuriuo jie tas teises įgijo<sup>54</sup>. Išvestinių autorių teisių subjektų turimos išimtinės autorių teisės visuomet yra siauresnės apimties nei pirminių autorių teisių subjektų. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pabrėžiama, kad juridiniam asmeniui negali priklausyti asmeninės neturtinės teisės į intelektualinę nuosavybės objektą<sup>55</sup>, t. y. net jei pirminis autorių teisių turėtojas perduoda visas jam priklausančias išimtinės autorių teises, asmeninės neturtinės autorių teisės lieka pirminiam autorių teisių subjektui<sup>56</sup>. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad darbdavys taip pat pretenduoja tik į turtinių autorių teisių katalogą ir darbuotojo sukurtą intelektualinę veiklos rezultatą.

Kontinentinės teisės doktrinoje dažniausiai sutinkamas išvestinių autorių teisių subjekto pavyzdys - darbdavys<sup>57</sup>, kuriam įstatymų leidėjo numatytais atvejais pereina išimtinės turtinės autorių teisės į darbuotojo sukurtą autorių teisių objektą, jei dėl ko kita nesusitarta sutartyje tarp darbuotojo ir darbdavio. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad įstatymų nuostatos šiuo atžvilgiu yra dispozityvios - darbuotojas ir darbdavys gali susitarti dėl kitokių turtinių autorių teisių perėjimo sąlygų bei jų apimties.

Svarbu pažymėti ir tai, kad net ir tose valstybėse, kuriose nepripažįstama bendra autorių teisių perėjimo darbdaviui prezumpcija, autorių turtinių teisių perėjimas darbdaviui kai kuriais atvejais numatytas<sup>58</sup>. Lemiamos reikšmės tam turėjo Europos Sąjungos tikslas vienodinti darbuotojų sukurtos intelektualinės nuosavybės objektų naudojimo ypatumus, įpareigojant 1991 m. gegužės 14 d. Europos Tarybos direktyvos dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos

---

<sup>54</sup> STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011, p. 69.

<sup>55</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje M-s A-o M-aus v. UAB „Sanda“ ir VŠĮ „INFOBALT autorinių teisių agentūra“, Nr. 3K-3-938/2003.

<sup>56</sup> STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011, p. 69.

<sup>57</sup> USONIENĖ, J. Autorių teisės ir darbuotojo sukurtus kūrinius. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71(63), p. 62-68.

<sup>58</sup> *ibidem*.

91/250/EEB (toliau - Europos Tarybos direktyva 91/250/EEB) nuostatas perkelti į valstybių narių nacionalinius teisės aktus. Europos Tarybos direktyvos 91/250/EEB 2 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad jei kompiuterio programą sukuria darbuotojas, atlikdamas savo tarnybines pareigas arba vykdydamas tarnybines užduotis, tik darbdavys turi teisę naudotis visomis turtinėmis taip sukurtos programos teisėmis, jei sutartyje nėra numatyta kitaip<sup>59</sup>. Tai reiškia ne tik tai, jog beveik visų Europos valstybių įstatymai numato teisių į kompiuterio programas, sukurtas pagal darbo sutartį, teisių perėjimo darbdaviui prezumpciją, bet ir pripažįsta darbdavį, kaip išvestinį autorių teisių subjektą Europos Sąjungos lygmeniu.

Kalbant apie darbuotoją ir darbdavį, kaip apie autorių teisių subjektus, kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, darytina išvada, kad darbuotojai yra visuotinai pripažįstami pirminiais autorių teisių subjektais, tuo tarpu darbdavys daugelyje kontinentinės teisės tradicijos valstybių laikomas išvestiniu autorių teisių subjektu, kurio teisių apimtis ribojama įstatymu ir (ar) sutartimi.

***Bendrosios teisės tradicija.*** Kalbant apie darbdavį, kaip apie autorių teisių subjektą, bendrosios teisės tradicijos valstybėse, pažymėtina, kad autoriumi pripažįstami ne tik fiziniai, bet ir juridiniai asmenys. Tai reiškia, jog net ir tais atvejais, kai darbdavys yra juridinis asmuo, jis gali būti laikomas kūriniu autoriumi. Tokia įstatymų leidėjo valia išreikšta, pavyzdžiui, pagrindiniame teisės akte, reglamentuojančiame autorių teises Jungtinėse Amerikos Valstijose: Jungtinių Amerikos valstijų 1976 m. autorių teisių įstatymo 101 straipsnyje įtvirtinta, jog jei kūrinys yra sukurtas darbuotojo, darbdavys yra laikomas jų autoriumi, kuriam priklauso autorių teisės, išskyrus kitokį rašytinį šalių susitarimą<sup>60</sup>. Šia nuostata darbdavys tiesiogiai pripažįstamas darbuotojų sukurtų intelektualinės nuosavybės objektų autoriumi.

Pažymėtina, kad autorius pirminiu autorių teisių subjektu laikomas ir bendrosios teisės tradicijos valstybėse. Pavyzdžiui, 1988 m. Jungtinės Karalystės autorių teisių, dizaino ir patentų įstatymo 11 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad kai literatūros, meno ar mokslo kūrinys arba filmas yra sukurtas darbuotojo jam vykdant darbo funkciją, darbdavys yra pirminis

---

<sup>59</sup> 1991 m. gegužės 14 d. Europos Tarybos direktyva 91/250/EEB dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos. *OL 1991 m. specialusis leidimas*, 17 skyrius, 1 tomas p. 114 – 118.

<sup>60</sup> USONIENĖ, J. Autorių teisės į darbuotojo sukurtus kūrinius. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71(63); 62-68.

autorių<sup>61</sup> teisių į kūrinių savininkas, išskyrus atvejus, kai susitarta kitaip<sup>62</sup>. Remiantis šia nuostata, galima teigti, kad bendrosios teisės tradicijos valstybėse taip pat išskiriami pirminiai ir išvestiniai autorių teisių subjektai, tačiau šių subjektų ratas bendrosios teisės tradicijos valstybėse ir kontinentinės teisės tradicijos valstybėse yra skirtingas. Pažymėtina ir tai, kad autorius yra autorių teisių subjektas, turintis plačiausias teises į kūrinių: autorius turi visas įstatymo numatomas ir būdingas atitinkamam kūriniui teises į kūrinių. Įgyvendindamas savo teises į kūrinių, autorius gali disponuoti turimomis turtinėmis teisėmis ir jas perduoti arba suteikti kitiems asmenims.

Svarbu paminėti, kad bendrosios teisės tradicijai, R. Jacobs teigimu, būdingas monistinis požiūris<sup>63</sup>, t. y. vadovaujamosi nuostata, kad ir ekonominiai autoriaus interesai yra jo vidinio gyvenimo dalykas, todėl autoriui pripažįstamos tiek turtinio, tiek neturtinio pobūdžio autorių teisės, tačiau jos neišskiriamos, suvokiamos kaip neatsiejamose pripažįstamos ir ginamos autorių teisės<sup>64</sup>. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog bendrosios teisės tradicijos valstybėse darbdavys, kuris pripažįstamas kūrinio autoriumi, gali naudotis tiek turtinėmis, tiek ir neturtinėmis autorių teisėmis, jeigu darbdavys ir darbuotojas nesusitaria kitaip. Tokį darbdavio, kaip autorių teisių subjekto, statusą lemia *copyright* autorių teisės sistemai būdinga prioritetingas asmens, kuris investavo į autorių teisių objekto sukūrimą, interesų gynyba<sup>65</sup>.

Akivaizdu, jog toks teisinis reglamentavimas yra ypač palankus verslininkams. Darytina išvada, kad darbdavio, kaip autorių teisių subjekto, statusas bendrosios teisės tradicijos valstybėse suteikia platesnį autorių teisių katalogą į darbuotojų sukurtus intelektinės veiklos rezultatus, negu kontinentinės teisės tradicijos valstybėse. Tuo tarpu darbuotojo, kaip fizinio asmens, padėtis savaime negarantuoja ne tik turtinių autorių teisių, bet ir asmeninių neturtinių autorių teisių apsaugos, t. y. prioritetas teikiamas darbdavio, kaip pirminio autorių teisių subjekto, teisėms.

---

<sup>61</sup> Atkreiptinas dėmesys, kad teisės doktrinoje galima sutikti ir kitokios pozicijos šalininkų: pavyzdžiui, J. Usonienė, analizuodama užsienio autorių kūrinius, pastebi, kad vieni autoriai mano, kad darbdavys, darbuotojui sukūrus kūrinių, yra pirminis autoriaus teisių subjektas, kiti gi teigia, kad darbdaviui autoriaus teisės pereina pagal įstatymą.

<sup>62</sup> Jungtinės Karalystės autorių teisių, dizaino ir patentų įstatymas [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/section/11>>.

<sup>63</sup> JACOBS, A. ROBERT. *Work-For-Hire and the Moral Right Dilemma in the European Community: A U.S Perspective* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1318&context=iclr>>.

<sup>64</sup> STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011, p. 44.

<sup>65</sup> KEELING, T. DAVID. *Intellectual Property Rights in EU Law. Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford university press, 2003, p. 263.

### 2.3. Autorių teisių į darbuotojo sukurtus kūrinius naudojimo sąlygos

**Kontinentinės teisės tradicija.** Tiek teisės teoretikai, tiek praktikai, kalbėdami apie darbuotojo sukurtą intelektinės nuosavybės objektą, daugiausiai dėmesio skiria sąlygų, kurioms esant intelektinės nuosavybės objektu gali naudotis darbdavys, analizei. Nors daugelyje kontinentinės teisės tradicijos valstybių galioja autorių teisių perėjimo darbdaviui prezumpcija, tam, kad darbuotojo intelektinės nuosavybės teisės pereitų darbdaviui, yra nustatytos griežtos sąlygos.

Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 9 straipsnio 2 dalyje nustatytos dvi sąlygos:

1. kūrinį sukuria darbuotojas, t. y. tarp darbuotojo-autoriaus ir darbdavio turi egzistuoti darbo teisinis santykis;
2. kūrinys turi būti sukurtas darbuotojui atliekant tarnybines pareigas ar darbo funkcijas.

Pažymėtina, kad Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 9 straipsnis taikomas ir teisėms į kūrinius, kuriuos sukūrė valstybės tarnautojai, atlikdami pareigas pagal Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymą.

Visų pirma, remiantis Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatomis, svarbu gebėti identifikuoti darbo teisinius santykius. Pagrindiniai darbo sutarties požymiai įtvirtinti Darbo kodekso 93 straipsnyje: darbo sutartimi sulygstama dėl darbo funkcijų vykdymo (rūšiniiais požymiais apibrėžtų darbų ar paslaugų), darbo funkcijos vykdomos už atlyginimą, darbo funkcijos vykdomos darbuotojui paklūstant darbovietėje nustatytai darbo tvarkai<sup>66</sup>. Sprendžiant klausimą dėl darbo teisinių santykių atribojimo nuo kitų teisinių santykių, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinta, kad teisinių santykių kvalifikavimui kaip darbo teisinių santykių, būtina nustatyti, kad jie atitinka visus Darbo kodekso 93 straipsnyje nustatytus darbo sutarties požymius<sup>67</sup>, t. y. būtinas sąlygų visetas. Tai reiškia, jog, konstatavus bent vienos iš sąlygų trūkumą, intelektinės nuosavybės teisių perėjimas darbdaviui nėra preziumuojamas.

Vienoje byloje bylą nagrinėję teismai vertino ginčijamas mokymo ir autorinę sutartis bei faktinius šalių santykius ir sprendė, kad byloje surinkti įrodymai neduoda pagrindo pripažinti,

---

<sup>66</sup> Sutartinių darbo ir civilinių teisinių santykių atribojimas yra atskiro nagrinėjimo dalykas. Plačiau apie tai: DAMBRAUSKIENĖ, G. Civilinių ir darbo sutarčių sąveika. *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20). p. 7-16.

<sup>67</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje K. M. v UAB „A. Sabonio Žalgirio krepšinio centras“, Nr. 3K-3-65/2011.

jog šalių santykiai buvo dėl rūšiniais požymiais apibrėžtos darbo funkcijos vykdymo. Kasacinis teismas iš esmės sutiko su apeliacinės instancijos teismo nurodytais motyvais, kad ginčijamos autorinės sutarties dalykas yra choreografijos ir sceninių kūrinių atlikimas, jis (dalykas) nėra sietinas su darbo funkcija - ieškovės dalyvavimu kokios nors prekės sukūrimo ar paslaugos suteikimo organizuotame procese, nėra aptarta nei profesija, nei specialybė, nei kvalifikacija. Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad sprendžiant dėl darbo teisinių santykių egzistavimo, turi būti įrodyta esminė sąlyga, būdinga tik darbo sutarčiai - susitarimas dėl tam tikros darbo funkcijos atlikimo, tuo tarpu kitos sąlygos turi antraeilę reikšmę, nes būdingos ir kitokiems privatinės teisės reglamentuojamiems santykiams<sup>68</sup>.

Kitoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas sprendė klausimą dėl šalių sudarytų sutarčių ir faktinių santykių pobūdžio, dėl autorių turtinių teisių į nurodytas kompiuterių programas bei jų modulius perdavimo. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad analizuojamu atveju autorinės sutartys neatitinka darbo sutarčių požymių, kadangi jose nėra susitarta nei dėl darbo laiko, nei dėl darbo tvarkos, todėl nėra pagrindo bylos šalių santykius vertinti kaip darbo santykius. Pažymėtina, kad tokio sprendimo priėmimui neturėjo reikšmės ir ta aplinkybė, jog, šalių sudarytose autorinėse sutartyse nėra aiškiai nurodytas autoriaus turtinių teisių perdavimas, o atsakovai sutartyse įvardijami kaip „darbdavys“. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nurodoma, kad esminiu autorinės sutarties požymiu, skiriančiu ją nuo kitų sutarčių, yra autoriaus turtinių teisių perdavimas<sup>69</sup>. Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo, kad, nors bylos šalių sudarytose autorinėse sutartyse nėra aiškiai nurodytas autoriaus turtinių teisių perdavimas, tačiau šalys analizuojamomis sutartimis susitarė dėl sutarties objekto - autorinio darbo, atliktų darbų apmokėjimo, be to, bylos šalys susitarė ir dėl terminų, iki kada užsakovui turi būti pateikiama pradinė autorių darbų redakcija<sup>70</sup>, t. y. susitarta ne dėl rūšiniais požymiais apibrėžtų darbų ar paslaugų teikimo, o dėl konkretaus rezultato.

Manytina, kad analizuojamu nebuvo nukrypta nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamos praktikos, kadangi autorinėse sutartyse buvo aiškiai įvardijamas konkretus rezultatas, t. y. aiškiai apibrėžtas autorių teisių objektas. Vis tik pastebėtina, kad, sprendžiant

---

<sup>68</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje N.J. v. M. Žagminienės įmonė „Oldtaunas“, Nr. 3K-3-387/2006.

<sup>69</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2000 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus skyrius v. ERGO Insurance SE, Nr. 3K-3-620/2013.

<sup>70</sup> Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje E. M. v. BUAB „Contour Lab“ ir UAB „Intertrust“, Nr. 2A-61-183/2015.

klausimą dėl faktinių santykių pobūdžio, nebuvo pakankamai aptarti kiti požymiai, leidžiantys identifikuoti darbo teisinius santykius: faktą, kad šalis anksčiau siejo darbo santykiai, sąvokos „darbdavys“ naudojimą, autorinių sutarčių sudarymo dažnumą, valandinį atlyginimą, jo mokėjimo periodiškumą ir kt.

Pateikti teismų praktikos pavyzdžiai patvirtina, jog, siekiant pasinaudoti įstatymo leidėjo įtvirtinta autorių teisių perleidimo darbdaviui prezumpcija, būtina identifikuoti visus tris pagrindinius darbo santykių požymius. Svarbu pažymėti ir tai, kad bylas nagrinėję teismai didžiausią dėmesį skiria darbo funkcijai, kaip pagrindiniam požymiui, skiriančiam darbo sutartis nuo autorinių sutarčių. Be to, pastebima tendencija, kad Lietuvoje darbdavys su tuo pačiu darbuotoju yra linkęs sudaryti tiek darbo, tiek autorines sutartis, kas, kilus ginčui, dar labiau apsunkina situaciją, sprendžiant klausimą, kokie santykiai sieja šalis bei kokios sutarties pagrindu darbdaviui pereina intelektinės nuosavybės teisės. Vis tik šia teise darbdaviai neturėtų piktnaudžiauti, kadangi tai ne tik negarantuoja platesnio autorių teisių katalogo, bet ir gali užtraukti įstatymo leidėjo numatytą atsakomybę.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas ginčą, kuomet pareiškėjui (darbdaviui) darbuotojai tuo pačiu teikė paslaugas pagal sudarytas autorines užsakymo sutartis, analizavo ir lyginio sudarytų darbo ir autorinių sutarčių turinį. Pažymėtina, kad tiek darbo sutartyse, tiek autorinėse sutartyse įsipareigojimai buvo siejami su bendro pobūdžio objektų sukūrimu, neidentifikuojant tam tikrų požymių bei nenustatant konkrečių reikalavimų. Pastebėtina ir tai, jog priimant galutinį darbo rezultatą, atliktą pagal autorines sutartis, priėmimo-perdavimo aktuose galutinis darbo rezultatas nebuvo konkretizuojamas, kiekvieną mėnesį buvo įrašomas tas pats sakiny, numatytas atliktų darbų atlyginimas buvo išmokamas kiekvieną mėnesį, taip pat šioms sutartims būdingas tęstinumas. Tokių aplinkybių visuma leidžia konstatuoti, jog fiziniai asmenys, dirbdami pagal darbo sutartis ir kartu teikdami paslaugas pagal autorines sutartis, iš esmės vykdė tokias pačias funkcijas, o jų teiktos paslaugos buvo skirtos pareiškėjo pagrindinės veiklos vykdymui. Tokiu būdu pareiškėjas, samdydamas asmenis pagal darbo sutartis ir su tais pačiais asmenimis sudarydamas autorines sutartis, siekė mokestinės naudos, t. y. išvengti mokestinių prievolių vykdymo<sup>71</sup>. Šis teismų praktikos pavyzdys liudija apie tai, kad darbdavys, sudarydamas autorines sutartis su darbuotoju, turi itin daug dėmesio skirti jų turiniui, o ypatingai - autorinės sutarties dalyko

---

<sup>71</sup> Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis administracinėje byloje UAB „TeleSATpress“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. A-556-2311-13.

aprašymui (autorinė sutartis turėtų leisti identifikuoti konkretų intelektualės nuosavybės dalyką). Svarbu pažymėti, kad net ir tinkamai suformulavus autorinės sutarties dalyką, autorinės sutartys gali būti pripažintos niekinėmis, jeigu su darbuotoju sudarytos darbo ir autorinės sutarties analizė leidžia daryti išvadą, kad darbuotojo atliekama darbo funkcija yra itin glaudžiai susijusi su autorinės sutarties dalyku, o autorių sutarčių sudarymas su darbuotoju – įprasta ir dažnai pasikartojanti praktika.

Antra, darbo funkcijos, kaip būtiniosios darbo sutarties sąlygos, reikšmę lemia ne tik tai, kad, darbo sutartyje nenustačius rūšiniais požymiais apibrėžtų darbų ar paslaugų, santykiai apskritai nėra kvalifikuojami kaip darbo teisiniai santykiai, bet ir dėl to, kad autorių teisių perėjimas darbdaviui preziumuojamas tik tokiu atveju, jei intelektualės nuosavybės objektas buvo sukurtas darbuotojui atliekant darbo sutarties šalių sulygtą darbo funkciją. Kai kuriose žmogaus veiklos srityse pagrindo kilti neaiškumams nėra: jei žmogaus darbo funkcija pagal sutartį yra fizinio ar techninio pobūdžio, akivaizdu, kad autorių turtinių teisių į tokio asmens sukurtus eilėraščius ar melodijas klausimas neiškils. Tačiau ne visuomet situacijos yra tokios aiškios. Galima paminėti keletą grupių darbuotojų, kuriems kuriant gali kilti ir neretai kyla darbuotojo ir darbdavio konfliktas dėl autorių teisių: moksliniai darbuotojai, pedagogai, žurnalistai, programuotojai, architektai, dizaineriai, stilistai ir daugelis kitų<sup>72</sup>.

Pavyzdžiui, vienoje byloje buvo analizuojama situacija, kuomet ieškovė pas atsakovą buvo priimta į darbą projekto vadove projektavimo darbams, tačiau tikslios darbo funkcijos sutartyje nebuvo nustatytos. Ieškovė ir atsakovas, egzistuojant darbo santykiui, taip pat sudarė autorinę sutartį, pagal kurią ieškovė įsipareigojo sukurti daugiabučio gyvenamojo namo architektūrinės dalies techninį projektą ir perduoti jį bei visas intelektualės nuosavybės (autoriaus) turtines teises į jį užsakovui. Nors projektas priėmimo-perdavimo aktu atsakovui buvo perduotas, tačiau atsakovas už atliktus darbus neatsiskaitė, motyvuodamas tuo, jog autorine sutartimi buvo pridengti tarp ieškovės ir atsakovo susiformavę darbo teisiniai santykiai, todėl autorinė sutartis šalims negali sukelti jokių teisinių pasekmių, nes yra niekinė.

Analizuojamoje byloje buvo konstatuota, kad ta aplinkybė, jog ieškovė dirbo pas atsakovą projekto vadove projektavimo darbams, darbo sutartyje ar darbo aprašyme nenustačius konkrečiai atliekamo darbo apimtys, negali būti laikoma aplinkybe, patvirtinančia, kad autorine sutartimi atlikti darbai buvo priskirti ieškovės pareigoms pagal

---

<sup>72</sup> USONIENĖ, J. Autorių teisės į darbuotojo sukurtus kūrinius. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71(63), p. 62-68.



darbo sutartį<sup>73</sup>. Tokia teisėjų kolegijos pozicija leidžia daryti išvadą, kad darbdaviui pereina teisės tik į tuos darbuotojo intelektualinės veiklos rezultatus, kurie atsiranda iš veiklos, esančios darbo sutarties dalyku, t. y. tarp darbo funkcijos ir darbuotojo sukurtos intelektualinės nuosavybės objekto turi egzistuoti tiesioginis ryšys.

Sprendžiant, ar tarp darbo funkcijos ir intelektualinės nuosavybės objekto egzistuoja tiesioginis ryšys, reikia įvertinti įvairius veiksnius, tačiau lemiamas vaidmuo turėtų tekti pagrindiniam individualių darbo santykių šaltiniui – darbo sutarčiai ir jos turiniui. Šiuo atveju aktualus Darbo kodekso 119 straipsnis, kuriame įtvirtintas priverstinio darbo draudimo principas: darbdavys neturi teisės reikalauti, išskyrus šiame Kodekse nustatytus atvejus, kad darbuotojas atliktų darbą, nesulygtą darbo sutartimi. Dėl papildomo darbo ar pareigų turi būti sutarta ir tai turi būti aptarta darbo sutartyje. Jei darbdavio reikalavimas ar pavedimas darbuotojui privalus, reiškia, kad kūrinys yra kuriamas ar sukurtas darbuotojui vykdant darbo funkciją, todėl teisės į jį priklauso darbdaviui. Jei pagal darbo sutartį darbuotojas pavedimo neprivalo vykdyti, teisės į kūrinį priklauso darbuotojui, jei nėra susitarimo dėl papildomo darbo ar nėra susitarimo dėl autorių teisių į tokį kūrinį perdavimo<sup>74</sup>.

Vis tik nereikėtų pamiršti, jog greta pagrindinės darbuotojo pareigos vykdyti darbo sutartimi sulygtą darbą, vadovaujantis Darbo kodekso 228 straipsniu, kuriame įtvirtintos bendro pobūdžio darbuotojų pareigos, kiekvienas darbuotojas privalo dirbti dorai ir sąžiningai, laikytis darbo drausmės, laiku ir tiksliai vykdyti teisėtus darbdavio bei administracijos nurodymus. Minėtų straipsnių analizė suponuoja išvadą, kad darbuotojo pareiga neapsiriboja konkrečių veiksmų vykdymu, jis privalo daryti visa tai, kas plaukia iš jo darbo funkcijos, t. y. vykdyti visus teisėtus darbdavio pavedimus. Tokios nuomonės laikomasi ir teismų praktikoje: darbdavio duodami pavedimai, nors ir tiesiogiai nesusiję su darbo sutartyje aprašytomis pareigomis, tačiau esant formuluotei „darbuotojas be konkrečiai išvardintų pareigų vykdo ir kitus bendrovės vadovybės nurodymus“ pareiginiuose nuostatuose, taip pat laikytini teisėtais<sup>75</sup>.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą pripažino, kad detalus sutarto atlikti darbo nereglamentavimas ir nefiksavimas rašytiniuose dokumentuose gali sukurti tam tikrą neapibrėžtumą vykdant darbo sutartį ir neaiškumą sprendžiant ginčus, kylančius iš darbo

---

<sup>73</sup> Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas. 2012 m. sausio 30 d. sprendimas civilinėje byloje R. S. v. UAB „SIV projektai“, Nr. 2-659-779/2012.

<sup>74</sup> USONIENĖ, J. Autorių teisės į darbuotojo sukurtus kūrinius. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71(63), p. 62-68.

<sup>75</sup> USONIS, J., BAGDANSKIS, T. Dispozityvumo įgyvendinimas Lietuvos darbo teisėje. *Jurisprudencija*, 2011, t. 3(2), p. 575–593.

sutarties<sup>76</sup>. Dėl šios priežasties teismų formuojamoje praktikoje pažymima, kad pagrindines darbuotojų pareigas gali sukonkretinti, detalizuoti ir kiti teisės aktai, tarp jų įmonės, įstaigos darbo tvarkos taisyklės, pareiginės instrukcijos, pareiginiai nuostatai, pareigybių aprašymai ir kiti teisės aktai, nustatantys specialias darbuotojų pareigas<sup>77</sup>. Pažymėtina, kad susitarimai dėl intelektualinės nuosavybės teisių turi būti rašytinės formos (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 42 straipsnio 1 dalis).

Atsižvelgiant į tai, išskirtini keli būdai, padėsiantys ateityje išvengti ginčų dėl darbuotojo sukurtos intelektualinės nuosavybės objekto naudojimo:

1. detalizuoti darbuotojo atliekamos darbo funkcijos ypatumus lokaliniuose darbdavio norminiuose aktuose (darbo tvarkos taisyklėse, pareiginėse instrukcijose, pareiginiuose nuostatuose ir pan.). Svarbu pažymėti, kad tokiu atveju darbuotojas privalo būti supažindinamas su lokalinių norminių aktų turiniu bei patvirtinti savo sutikimą<sup>78</sup>;
2. pačiose darbo sutartyse sureguliuoti turtinių autorių teisių klausimus į darbuotojų kūrinius, detalizuojant intelektualinės nuosavybės objektus, kurie pereina darbdaviui, nustatant kitokias taisykles, negu numato įstatymas (nustatant, kad darbdaviui nepereina turtinės autorių teisės į darbuotojo sukurtus kūrinius; numatant ilgesnius arba trumpesnius turtinių teisių priklausymo darbdaviui terminus) arba numatant papildomas sąlygas (papildomą apmokėjimą už kūrybinį produktyvumą ir kt.)<sup>79</sup>;
3. atsižvelgiant į tai, kad, remiantis Darbo kodekso 50 ir 61 straipsniais, kolektyvinėse sutartyse gali būti įtvirtintos ekonominio ir socialinio pobūdžio sąlygos, sureguliuoti turtinių autorių teisių perėjimo darbdaviui sąlygas kolektyvinėje sutartyje.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad nors įstatymų leidėjas, įtvirtindamas autorių teisių perėjimo darbdaviui prezumpciją, sustiprina darbdavių poziciją, tačiau tai neišsprendžia visų problemų, susijusių su šios prezumpcijos įgyvendinimu praktikoje. Tai

---

<sup>76</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje L. S. v. Marijampolės „Šaltinio“ vidurinė mokykla, Nr. 3K-3-611/2005.

<sup>77</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje P. G. V. UAB „S. K. S.“, Nr. 3K-3-568/2008.

<sup>78</sup> Nustatant darbo funkcijų ribas gali būti vadovaujamosi, pavyzdžiui, Lietuvos profesijų klasifikatoriumi parengtu ISCO-88 (International Standard Classification of Occupations) pagrindu.

<sup>79</sup> USONIENĖ, J. Autorių teisės į darbuotojo sukurtus kūrinius. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71(63), p. 62-68.

lemia ne tik teisės aktuose bei teismų praktikoje įtvirtintos autorių turtinių teisių perėjimo darbdaviui sąlygos, bet ir darbo sutarties šalių pasyvumas ir lakoniškumas darbo sutarties turinio (ypatingai darbo funkcijos) atžvilgiu. Idant išvengti konfliktinių ir dviprasmiškų situacijų bei stengiantis apsaugoti tiek darbdavio, tiek darbuotojo interesus, rekomenduojama teisių į darbuotojo sukurtus intelektualinės nuosavybės objektus klausimus išsamiai aptarti individualioje darbo sutartyje, lokaliuose norminiuose aktuose arba kolektyvinėje sutartyje.

***Bendrosios teisės tradicija.*** Kaip jau buvo minėta, tam, kad kontinentinės teisės tradicijos valstybėse būtų taikoma autorių teisių perėjimo darbdaviui prezumpcija, būtina įgyvendinti tam tikras sąlygas: visų pirma, šalis turi sieti darbo teisiniai santykiai; antra, darbuotojas intelektualinės nuosavybės objektą sukuria atlikdamas darbo sutartimi suldytą darbo funkciją. Neretai kontinentinės teisės tradicijos valstybių teismų praktikoje kyla ginčai, siekiant identifikuoti tarp šalių susiklosčiusius santykius, kadangi nuo to gali priklausyti darbdaviui perleidžiamų intelektualinės nuosavybės teisių apimtis. Anglosaksiškose valstybėse sprendžiant klausimą dėl intelektualinės nuosavybės teisių priklausomybės, lemiamas vaidmuo tenka samdomo (užsakyto) darbo (*work made for hire*) doktrinai, kuri galioja tiek darbuotojams, tiek nepriklausomiems autoriams ar rangovams, taip pat kitiems asmenims su kuriais sudarytos sutartys dėl tam tikrų darbų ar paslaugų, susijusių su intelektualinės nuosavybės objektais<sup>80</sup>.

Atsižvelgiant į tai, kad *work made for hire* doktrina taikoma tiek darbuotojams, tiek nepriklausomiems autoriams, galima susidaryti įspūdį, jog ginčų dėl faktinių santykių pobūdžio tarp sutarties šalių nekyla, t. y. autorių teisių perėjimui neturi reikšmės tai, ar šalis siejo darbo teisiniai santykiai ar civiliniai teisiniai santykiai. Vis tik tokia nuomonė klaidinga, kadangi bendrosios teisės tradicijos valstybėse *work made for hire* doktrina laisvai samdomų autorių atžvilgiu, skirtingai negu darbuotojų, nėra preziumuojama. Pavyzdžiui, Jungtinių Amerikos valstijų Autorių teisių akto 101 straipsnyje įtvirtinta, jog tam, kad pilnas autorių teisių katalogas į laisvai samdomų autorių sukurtus intelektualinės nuosavybės objektus pereitų užsakovui būtina:

1. jog šalys rašytiniu susitarimu numatytų, kad intelektualinės nuosavybės objekto ir teisių į jį perėjimui bus taikoma *work made for hire* doktrina;

---

<sup>80</sup> KĪŠKIS, M. *Intelektinės nuosavybės teisės darbo sutartyse* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.].  
Priega per internetą: <<http://kiskis.eu/intelektines-nuosavybes-teises-darbo-sutartyse/>>.

2. intelektinės nuosavybės objektas įstatymo leidėjo yra įtrauktas į objektų sąrašą, kuriems gali būti taikoma *work made for hire* doktrina<sup>81</sup>.

Taigi, nors *work made for hire* doktrina taikoma susiklosčius tiek darbo teisiniams santykiams, tiek civiliniams teisiniams santykiams, pastarųjų atveju būtina tiksliai ir vienareikšmiškai nurodyti, kad konkrečiu atveju taikoma *work made for hire* doktrina. Dėl šios priežasties bendrosios teisės tradicijos valstybėse neretai pagrindiniu bylas nagrinėjančių teismų uždaviniu taip pat yra faktiškai susiklosčiusių teisinių santykių identifikavimas.

Erdvės galimiems ginčams paliekama ir sprendžiant, ar darbuotojas, kurdamas intelektinės nuosavybės objektą, atliko darbo funkciją. Skirtingai negu kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, bendrosios teisės tradicijos valstybėse, vadovaujantis *work made for hire* doktrina, visos abejotinos situacijos sprendžiamos darbdavio (užsakovo), o ne darbuotojo naudai<sup>82</sup>. Teismų praktikoje sutinkami trys pagrindiniai kriterijai, kuriais vadovaujantis nustatoma, ar gali būti taikoma *work made for hire* doktrina:

1. ar veiklos, kurios metu buvo sukurtas intelektinės nuosavybės objektas, buvo susijusi su darbo funkcija;
2. intelektinės nuosavybės objektas sukurtas nustatytu darbo laiku, darbo vietoje;
3. veikla bent jau iš dalies atliekama, siekiant vykdyti darbo funkciją<sup>83</sup>.

Pažymėtina, jog darbuotojo atliekama darbo funkcija nebūtinai turi būti tiesiogiai susijusi su intelektinės nuosavybės kūrimu, t. y. pakanka bent menkos sąsajos. Svarbu paminėti ir tai, kad jeigu veikla buvo bent iš dalies susijusi su darbo funkcija, ta aplinkybė, jog intelektinės nuosavybės objektas buvo sukurtas po darbo valandų ir (ar) ne darbo vietoje, neturi lemiamos reikšmės<sup>84</sup>. Tokia bendrosios teisės tradicijos teismų pozicija patvirtina tai, jog, skirtingai nei kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, nėra nustatytų griežtų sąlygų tam, kad intelektinės nuosavybės teisės į darbuotojo sukurtą intelektinės nuosavybės objektą pereitų darbdaviui.

---

<sup>81</sup> Sutherland Asbill & Brennan LLP. *Analysis of International Work-for-Hire Laws* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://us.evershedssutherland.com/portalresource/lookup/poid/Z1tOI9NPluKPtDNIqLMRV56Pab6TfzcRXncKbDtRr9tObDdEuSDr0!/fileUpload.name=/WorkforHireLaws.pdf>>.

<sup>82</sup> KISKIS, M. *Intelektinės nuosavybės teisės darbo sutartyse* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kiskis.eu/intelektines-nuosavybes-teises-darbo-sutartyse/>>.

<sup>83</sup> United States Court of Appeals, Ninth Circuit (Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas, devintoji grandis). *2012 m. rugpjūčio 31 d. sprendimas U.S. Auto parts network, INC v. Parts geek, LLC* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://caselaw.findlaw.com/us-9th-circuit/1610895.html>>.

<sup>84</sup> United States Court of Appeals, Ninth Circuit (Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas, devintoji grandis). *2015 m. gruodžio 10 d. sprendimas Amanda Lewis v. ACTIVISION BLIZZARD INC* [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca9/13-17391/13-17391-2015-12-18.html>>.

Apibendrinant galima teigti, jog *work made for hire* – tai teisinė fikcija, leidžianti darbdaviui „pasisavinti“ tiek turtines, tiek neturtines autorių teises, jeigu šalys nėra susitarusios kitaip. Galima teigti, jog *work made for hire* doktrina puikiai atspindi *copyright* autorių teisės sistemai būdingą prioritetinę asmenį, kuris investavo į autorių teisių objekto sukūrimą, interesų gynyba. Šiuo atveju darbdavys, kuriantis darbo vietas, suteikiantis darbo priemones, sukauptas žinias bei prisiimdamas visą gamybinę riziką, ir laikomas investuotoju, todėl jo teisės yra labiau ginamos negu darbuotojo.

## 2.4. Darbdaviui perėjusių autorių teisių ribojimai

***Kontinentinės teisės tradicija.*** Nors autorių teisėje galioja sutarties laisvės principas, autorinės sutarties dalyko specifika bei autorinės sutarties šalys (dažniausiai tai - autorius, kuris paprastai laikomas silpnesniąja sutarties šalimi, ir kūrinio naudotojas ar teisių perėmėjas, dažnai - verslininkas) lemia tai, kad autorinės sutarties turinys detaliam reglamentuotam naudojant ne tik dispozityvias, bet ir imperatyvias teisės normas, todėl sutarties šalių laisvė nustatyti sutarties turinį yra apribota<sup>85</sup>. Atsižvelgiant į tai, kad darbdavys yra išvestinis autorių teisių subjektas bei tai, kad jį su darbuotoju-kūrėju sieja ypatingi teisiniai santykiai, t. y. darbo teisiniai santykiai, kurie grindžiami darbuotojo pavaldumu darbdaviui, darbdavio įgytos intelektualinės nuosavybės teisės naudoti darbuotojo sukurtą intelektualinę nuosavybę objektą yra griežčiau ribojamos nei užsakovo tiek imperatyviomis, tiek dispozityviomis teisės normomis.

Visų pirma, darbdaviui perėjusios autorių teisės yra ribojamos apimtimi. Kaip jau buvo minėta, įstatymų leidėjas numato tik turtinių autorių teisių perėjimo prezumpciją, tuo tarpu neturtinės autorių teisės priklauso intelektualinės nuosavybės objekto kūrėjui-darbuotojui. Neturtinės autorių teisės yra tiesiogiai susijusios su darbuotoju, todėl nei sutartimi, nei paveldėjimo būdu jos negali būti perleistos<sup>86</sup>. Pažymėtina, kad tik darbuotojui, kaip pirminiam autorių teisių subjektui, priklauso šios neturtinės autorių teisės (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 14 straipsnio 1 dalis):

---

<sup>85</sup> Plačiau apie tai: USONIENĖ, J. Autorinių sutarčių dalykas. Autorių teisių sutartinio perdavimo ypatumai. *Jurisprudencija*, 2005, t. 77(69), p. 82–90.

<sup>86</sup> Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 14 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta imperatyvi nuostata: autorių asmeninės neturtinės teisės neperduodamos kitiems asmenims.

1. autorystės teisė: teisė leidžianti reikalauti pripažinti kūrinio autorystę, aiškiai nurodant autoriaus vardą ant visų išleidžiamo kūrinio egzempliorių, taip pat kitu įmanomu būdu viešai atliekant kūrinį;
2. teisė į autoriaus vardą: teisė reikalauti, kad bet koku būdu naudojant kūrinį būtų nurodomas arba nebūtų nurodomas autoriaus vardas, arba būtų nurodomas autoriaus pseudonimas. Ši teisė itin glaudžiai susijusi su autorystės teise;
3. teisė į kūrinio neliečiamybę: teisė prieštarauti dėl kūrinio ar jo pavadinimo bet kokio iškraipymo ar kitokio pakeitimo, taip pat dėl bet kokio kito kėsینimosi į kūrinį, galinčio pažeisti autoriaus garbę ar reputaciją.

Kalbant apie autorystės teisę ir teisę į autoriaus vardą, pastebėtina, kad įstatymų leidėjas įtvirtinto pakankamai aiškų ir detalių jų apibrėžimą, kuris savo esme sutampa su dar Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio kodekso galiojimo metu pateiktu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimu, kad autorystės teisė - tai teisė vadintis kūrinio autoriumi. Tik autoriui priklauso teisė spręsti, kaip turi būti nurodomas jo vardas naudojant kūrinį (tikrasis vardas, pseudonimas, vardas nenurodomas - anonimiškai)<sup>87</sup>. Aptariamo straipsnio analizė leidžia daryti prielaidą, kad, jeigu darbuotojas ir darbdavys nėra numatę autorystės teisės ir teisės į autoriaus vardą įgyvendinimo ypatumų, darbdavys privalo nurodyti tokius duomenis, kurie leistų identifikuoti intelektinės nuosavybės objekto kūrėją - darbuotoją. Darbdavys negali savavališkai nuspręsti naudoti pseudonimą ar anoniminių autoriaus nurodymo būdą, kadangi tokiu atveju kiltų grėmė paneigti autorystės teisę.

Galima teigti, kad labiausiai neapibrėžta asmeninė neturtinė autorių teisė - tai teisė į kūrinio neliečiamybę. Įstatymų leidėjas saugo asmeninius autoriaus ryšius su jo kūriniumi, kurie susiję ne tik su autoriaus vardu, bet ir reputacija bei garbe. Naudodamasis ja, darbuotojas gali drausti darbdaviui, pavyzdžiui, pakeisti kūrinį, jo pavadinimą, ar net apskritai uždrausti naudoti kūrinį, motyvuodamas tuo, kad toks naudojimas gali pažeisti autoriaus garbę ir reputaciją. Išvengti tokios situacijos gali padėti išsamus perleidžiamų turtinių autorių teisių aprašymas sutartyje. Tokiu atveju, laikantis tiek bendrųjų, tiek darbo teisės principų bei sutarčių aiškinimo taisyklių, autorius - darbuotojas, būdamas tokios sutarties šalis, turi pareigą sąžiningai ir protingai vykdyti sutartį, nepiktnaudžiauti turimomis neturtinėmis teisėmis bei netrukdyti darbdaviui realizuoti turtinių autorių teisių.

---

<sup>87</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2000 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos autorinių teisių gynimo asociacijos agentūra ir „duomenys neskelbtini“ v. UAB „Faris“, Nr. 3K-3-415/2000.

Pažymėtina, jog tiek Lietuvoje, tiek Prancūzijoje asmeninės neturtinės teisės galioja neribotą laiką. Kitose valstybėse jų galiojimas gali pasibaigt tuo pat metu, kaip ir turtinių teisių arba mirus autoriui<sup>88</sup>. Žala šioms vertybėms nėra susijusi su tam tikrais turtiniais pradimais, o pasireiškia dvasinio pobūdžio netekimais, kurie įvertinti pinigais gali būti bent iš dalies kompensuoti<sup>89</sup>. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors Lietuvoje įstatymų leidėjas nenumato galimybės perleisti asmenines neturtines autorių teises, tai neatima teisės šalių susitarimu numatyti asmeninių neturtinių teisių naudojimo ypatumus, tokiu būdu išvengiant darbuotojo, turinčio asmenines neturtines teises, piktnaudžiavimo savo teisėmis.

Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme taip pat galima rasti vadinamąsias neatšaukiamas teises, kurios pagal savo esmę taip pat yra turtinės teisės: neatšaukiama audiovizualinio kūrinio bendraautorių teisė į atlyginimą už audiovizualinio kūrinio nuomą (11 straipsnis); neatšaukiama teisė į tam tikrą autorinį atlyginimą už kūrinio, įrašyto į fonogramą, nuomą (15 straipsnio 4 dalis); neatšaukiama teisė į dalį pajamų už perparduotą meno kūrinio ar rankraščio originalą (17 straipsnis.). Dėl neatšaukiamųjų teisių naudojimo katalogo sutiktina su J. Usonienės nuomone, kad neatšaukiamas teisių pobūdis reiškia, kad tai yra neperduodamos tretiesiems asmenims teisės, todėl reikėtų laikyti, kad turtinių teisių perėjimo darbdaviui prezumpcija šioms teisėms nėra taikoma<sup>90</sup>.

Antra, teisės doktrinoje taipogi keliamas klausimas, ar darbdavys turi teisę visiškai laisvai disponuoti įgytomis turtinėmis autorių teisėmis. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 15 straipsnyje įtvirtintas išsamus turtinės autorių teisių katalogas, kuris, pažymėtina, nėra baigtinis. Šiuo aspektu reikėtų pritari M. Kiškio teiginiui, jog intelektinės nuosavybės teisės darbdaviui pereina mažiausia apimtimi, kuri buvo aiški ir suprantama darbuotojui pagal darbo tikslus ir aplinkybes<sup>91</sup>. Tokį teiginį M. Kiškis grindžia Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 40 straipsnio 2 bei 3 dalimis. Minėto straipsnio 2 dalyje įtvirtinta prezumpcija, kad pagal autorinę sutartį perduodama tik tiek autorių teisių, kiek jų reikia konkrečios sutarties tikslams pasiekti, 3 dalyje - kad pagal autorinę sutartį perduodama tik tiek autorių teisių, kiek jų reikia konkrečios sutarties tikslams pasiekti. Vadovaujantis kontinentinės teisės tradicijai

---

<sup>88</sup> Pasaulinė intelektinės nuosavybės organizacija (PINO). *Kūrybinė išraiška: įvadas į autorių ir gretutines teises smulkios ir vidutinės įmonės* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <file:///C:/Users/Christina/Downloads/CreativeexpressionLT.pdf>.

<sup>89</sup> MIZARAS, V. Neturtinės žalos atlyginimas už autorių ir atlikėjų teisių pažeidimą. *Teisė*, 2003, t. 47, p. 87-104.

<sup>90</sup> USONIENĖ, J. Autorių teisės į darbuotojo sukurtus kūrinius. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71(63), p. 62-68.

<sup>91</sup> KIŠKIS, M. *Intelektinės nuosavybės teisės darbo sutartyse* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kiskis.eu/intelektines-nuosavybes-teises-darbo-sutartyse/>>.

būdinga *droit d'auteur* autorių teisių apsauga, šios įstatymo leidėjo prezumpcijos turėtų būti taikomos ir analizuojant darbo sutartis ar kito teisės šaltinio turinį, kuriuo remiantis darbdaviui pereina turtinės autorių teisės. Manytina, kad tokiu atveju darbuotojo intelektualinės nuosavybės objektas turi būti naudojamas įprastai darbdavio komercinei veiklai, o visos abejonės turėtų būti sprendžiamos darbuotojo, kaip silpnesniosios šalies tiek autorių teisės, tiek darbo teisės prasme, naudai. Su tokia pozicija sutinka ir J. Usonis: jeigu autoriaus kūrinį norima naudoti tikslu, nesusijusiu su darbo funkcija, kontraversiškoje aplinkoje, būtinas autoriaus sutikimas<sup>92</sup>. Priešingu atveju, darbuotojas gali įgyti teisę reikalauti kompensacijos tiek dėl turtinių teisių pažeidimo, tiek, motyvuodamas neturtinių teisių pažeidimu, ir neturtinės žalos atlyginimo.

Vis tik naudojimas turtinėmis autorių teisėmis neturėtų būti ribojamas kompiuterio programų atžvilgiu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad kompiuterio programa yra specifinis autorių teisių objektas. Pagal Europos Tarybos 1991 m. gegužės 14 d. direktyvos 91/250/EEB dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos 2 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą nuostatą, jeigu kompiuterio programą sukuria darbuotojas, atlikdamas savo tarnybines pareigas arba vykdydamas tarnybinę užduotį, tik darbdavys turi teisę naudotis visomis turtinėmis taip sukurtos programos teisėmis, jeigu sutartyje nenustatyta kitaip<sup>93</sup>. Tai reiškia, kad darbdavys, būdamas turtinių autoriaus teisių turėtojas turi visas autoriaus teises, kiek jos yra susijusios su turtinių autoriaus teisių įgyvendinimu. Galime teigti, kad kompiuterių programų apsauga Europos Sąjungos valstybėse yra artimesnė *copyright* autorių teisių sistemos valstybėse nustatytam reglamentavimui, kadangi prioritetą teikiamas darbdavio, kaip verslo subjekto, interesų užtikrinimui.

Analizuojamu klausimu paminėtinas ir Darbo kodekso 138 straipsnis, kuriame įtvirtinti apribojimai nutraukti darbo sutartį. Akivaizdu, kad šis straipsnis, visų pirma, skirtas užkrinti darbuotojų interesus, tačiau, nagrinėjant darbuotojo intelektualinės veiklos rezultato naudojimo ypatumus, pastebėtina, kad toks reglamentavimas gali ir prieštarauti darbuotojo, kaip autorių teisių subjekto, teisėms. Analizuojamo straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad verslo ar jo dalies perdavimo atveju darbo santykiai tęsiasi tokiomis pačiomis sąlygomis verslo perėmėjo įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje, nepaisant verslo ar jo dalies perdavimo teisinio pagrindo.

---

<sup>92</sup> USONIS, J. *Kada intelektualiniai produktai priklauso darbdaviui, o kada – darbuotojui?* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.lrt.lt/naujienos/tavo\\_lrt/37/98823](http://www.lrt.lt/naujienos/tavo_lrt/37/98823)>.

<sup>93</sup> Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2016 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje Advanced Diagnostics Limited v. UAB „Tomahawk Diagnostic Technologies“*, Nr. 2A-154-823/2016.



Pakeisti darbo sąlygas ar nutraukti darbo sutartį dėl verslo ar jo dalies perdavimo draudžiama. Apie būsimą verslo ar jo dalies perdavimą darbuotojui turi būti pranešta iš anksto raštu ne vėliau kaip prieš dešimt darbo dienų, nurodant verslo ar jo dalies perdavimo datą, teisinį pagrindą, tokio perdavimo ekonominius ir socialinius padarinius darbuotojui. Kaip jau buvo minėta, darbdaviui perleistų turtinių autorių teisių turinys turėtų būti ribojamas, atsižvelgiant į jo vykdomą komercinę veiklą. Dėl šios priežasties kyla klausimas, ar verslo perdavimo atveju, pasikeitus darbdavio vykdomai komercinei veiklai, darbdavys ir toliau gali naudotis turtinėmis autorių teisėmis. Nors šiuo klausimu informacijos rasti sunku, tačiau, manytina, kad šiuo atveju reikėtų ieškoti pusiausvyros tarp darbuotojo ir darbdavio interesų. Sprendžiant šią dilemą, reikėtų atsižvelgti į pasikeitusios komercinės veiklos pobūdį, perleistų turtinių teisių apimtį bei kitus veiksnius.

Trečia, ribojamas išimtinių turtinių autorių teisių perėjimo darbdaviui laikotarpis. Šis laikotarpis gali būti:

1. įstatyminis. Įstatyminio laikotarpio trukmę nustato įstatymų leidėjas;
2. sutartinis. Pasinaudodami dispozityvumo principu<sup>94</sup>, sutartinio laikotarpio trukmę nustato darbuotojas ir darbdavys tarpusavio susitarimu.

Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 9 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas bendrasis išimtinių autoriaus turtinių teisių perėjimo darbdaviui laikotarpis yra 5 metai (įstatymų leidėjo numatyta išimtis – kompiuterių programos), tačiau darbuotojas ir darbdavys gali numatyti ilgesnius ar trumpesnius šių teisių perleidimo terminus, taip pat numatyti, kad teisės yra perleidžiamos neterminuotam laikotarpiui. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad sutartys, kurias darbdavys sudaro dėl autorių turtinių teisių perdavimo ar suteikimo tretiesiems asmenims, negali būti sudarytos ilgiau negu 5 metams, jei darbo sutartyje ar kituose dokumentuose nebuvo nustatytas kitoks terminas<sup>95</sup>.

Pažymėtina, kad išimtis iš šios taisyklės taikoma vienam autorių teisių objektui – kompiuterių programoms. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 9 straipsnio 2 dalies ir 10 straipsnio 2 dalies analizė leidžia daryti išvadą, kad turtinės autorių teisės į darbuotojo sukurtą programą pereina darbdaviui neterminuotam laikotarpiui.

Nagrinėjamo klausimo kontekste svarbu nustatyti ir laikotarpio atskaitos tašką, t. y. momentą, nuo kurio yra skaičiuojamas 5 metų terminas. Pažymėtina, kad išimtinės turtinės

---

<sup>94</sup> Plačiau apie tai: USONIS, J., BAGDANSKIS, T. Dispozityvumo įgyvendinimas Lietuvos darbo teisėje. *Jurisprudencija*, 2011, t. 3(2), p. 575–593.

<sup>95</sup> USONIENĖ, J. Autorių teisės į darbuotojo sukurtus kūrinius. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71(63), p. 62-68.

autorių teises darbdavys įgyja tik nuo to momento, kai kūrinį, sukurtą vykdant tarnybines pareigas arba darbo funkciją, teisėtą darbdavio pavedimą, autorius perduoda darbdaviui arba darbdavį informuoja apie tokio kūrinio sukūrimą (ne nuo kūrinio sukūrimo momento). Jei darbuotojas neperduoda kūrinio, sukurto vykdant tarnybines užduotis, darbdavio tokiam darbuotojui taikomas poveikio priemonės<sup>96</sup> numato darbo teisės normos, nustatančios atsakomybę už darbo pareigų nevykdymą, apibrėžiančios darbuotojo materialinę atsakomybę už darbdaviui padarytą žalą<sup>97</sup>. Dėl šios priežasties svarbu numatyti ne tik darbuotojo darbo funkcijos ribas, bet ir nustatyti informavimo bei intelektinės nuosavybės objekto perdavimo tvarką, terminus. Manytina, kad autorių teisių atsiradimo momentą reikėtų aptarti, pavyzdžiui, darbo tvarkos taisyklėse, nurodant darbuotojo pareigą sukūrus kūrinį tą pačią darbo dieną informuoti tiesioginį ar padalinio vadovą apie kūrinio sukūrimo datą. Svarbu paminėti ir tai, kad, jeigu nesusitarta kitaip, darbo santykių nutraukimas neturi įtakos darbdavio išimtinių autoriaus turtinių teisių perėjimo darbdaviui laikotarpiui, t. y. darbdavys išlieka autorių teisių subjektu įstatymo nustatytą laikotarpį (jei nėra kitaip susitarta su darbuotoju).

Darytina išvada, kad darbdavys, nors ir pripažįstamas autorių teisių subjektu, negali pretenduoti į visą autorių teisių katalogą (tiek turtinių, tiek asmeninių neturtinių) darbuotojo sukurtos intelektinės nuosavybės objekto atžvilgiu. Negana to – net ir perimtomis autorių teisėmis darbdavys dažniausiai gali naudotis tik ribotą laikotarpį. Manytina, jog lemiamos reikšmės tam turi tai, kad darbdavys kontinentinėje teisės tradicijoje yra laikomas išvestiniu autorių teisių subjektu, kurių teises įstatymų leidėjas yra linkęs itin riboti, tokiu būdu užtikrinant pirminių autorių teisių subjektų interesus.

***Bendrosios teisės tradicija.*** Analizuojant darbdavio, kaip autorių teisių subjekto statusą, buvo pažymėta, kad bendrosios teisės tradicijos valstybėse darbdavys (tiek fizinis, tiek juridinis asmuo) gali būti laikomas intelektinės nuosavybės objekto, kurį sukūrė darbuotojas, autoriumi. Toks darbdavio statusas lemia tai, kad visas intelektinės nuosavybės teisių katalogas, įskaitant tiek turtines, tiek asmenines neturtines teises, gali priklausyti darbdaviui, o ne darbuotojui. Tai reiškia, kad darbdavio autorių teisės į darbuotojo sukurtą intelektinės nuosavybės objektą nėra ribojamos apimtimi. Lemiamos reikšmės tam turi *work made for hire* doktrina, kuria vadovaujamosi bendrosios teisės tradicijos valstybėse. Nors asmeninės

---

<sup>96</sup> Išsami autorių teisių gynimo būdų analizė pateikiama: MIZARAS, V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003.

<sup>97</sup> STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011, p. 81-82.

neturtinės autorių teisės taip pat pripažįstamos darbdavio nuosavybe, kalbant apie *copyright* autorių teisės sistemą, bendra taisyklė yra tokia, jog asmeninių neturtinių teisių apsaugai skiriama mažai dėmesio - jis koncentruojamas į turtinių autorių teisių naudojimą bei apsaugą. Būtina pažymėti, kad šis skirtumas palaipsniui nyksta, nes *copyright* autorių teisių apsaugos sistemoje dėl tarptautinių įsipareigojimų globalizacijos kultūros industrijose formuojasi asmeninių neturtinių autorių teisių apsaugos instrumentai<sup>98</sup>, todėl neatmetama galimybė, jog ateityje darbuotojas bus laikomas neturtinių autorių teisių savininku ir bendrosios teisės tradicijos valstybėse.

Darbdavio, kaip kūrinio autoriaus, statusas lemia tai, kad įgytos intelektualinės nuosavybės teisės (tiek turtinės autorių teisės, tiek asmeninės neturtinės autorių teisės) įgyjamos tokiam įstatymų leidėjo nustatytam laikotarpiui, koks jis taikomas autoriams, t. y. darbdavys nėra išskiriamas iš kitų pirminių autorių teisių subjektų. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad *copyright* autorių teisės sistemos valstybėse laikoma, kad autorių teisės nuo jų atsiradimo momento priklauso darbdaviui kaip pirminiam autorių teisių subjektui<sup>99</sup>. Taigi darbdavys įgyja intelektualinės nuosavybės teises ne nuo darbuotojo pranešimo apie sukurtą intelektualinės nuosavybės objektą, o nuo jo sukūrimo.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad bendrosios teisės tradicijos valstybėse, skirtingai nei kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, darbdavio autorių teisės, kurios įgytos *work made for hire* doktrinos pagrindu, nėra ribojamos - darbdaviui pereina visas autoriaus (pirminio autorių teisių subjekto) teisių katalogas. Tokio reglamentavimo vystymuisi daugiausiai įtakos turėjo *copyright* autorių teisių sistema bei jos principai, kurie, visų pirma, orientuoti į verslininko, investuotojo teisių apsaugą.

---

<sup>98</sup> STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011, p. 41.

<sup>99</sup> USONIENĖ, J. Autorių teisės į darbuotojo sukurtus kūrinius. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71(63), p. 62-68.

### **3. Darbuotojo sukurtų pramoninės nuosavybės objektų naudojimo teisiniai ypatumai**

#### **3.1. Pramoninės nuosavybės apsauga. Bendrieji aspektai**

Vadovaujantis Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 4 straipsnio 1 dalimi, tam, kad intelektinės veiklos rezultatas būtų pripažintas autorių teisių objektu, jis turi atitikti šiuos kriterijus:

1. intelektinės veiklos rezultatas turi būti susijęs su literatūra, menu ir (ar) mokslu;
2. intelektinės veiklos rezultatas turi būti originalus;
3. intelektinės veiklos rezultatas turi būti išreikštas objektyvia forma.

Iš esmės visi intelektinės kūrybinės veiklos rezultatai, atitinkantys įstatymo nustatytas teisinės apsaugos sąlygas, gali būti laikomi autorių teisių objektais<sup>100</sup>. Paminėtina ir tai, jog autorių teisių apsauga nėra siejama su administracinių procedūrų atlikimu, t. y. ji yra taikoma savaime, autorių teisių subjektams nereikia atlikti papildomų veiksmų. Atsižvelgiant į minėtus reglamentavimo ypatumus bei į tai, kad autorių teisių objektų naudojimo teisinius ypatumus nacionaliniu lygmeniu iš esmės nustato vienas įstatymas - Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas - galima teigti, kad nacionaliniu lygmeniu autorių teisių sistema yra vieninga. Dėl šios priežasties, nagrinėjant autorių teisių į darbuotojo sukurtus intelektinės nuosavybės objektus naudojimo teisinius ypatumus, atskirų autorių teisių objektai nebuvo analizuojami, t. y. šiame rašto darbe nurodyti autorių teisių naudojimo ypatumai gali būti taikomi visų autorių teisių objektų atžvilgiu (kiek skirtingas reglamentavimas būdingas kompiuterių programoms, tačiau aktualūs reglamentavimo skirtumai taipogi buvo aptarti).

To paties, kalbant apie pramoninės nuosavybės objektus bei jų naudojimo teisinius ypatumus, pasakyti negalima.

Visų pirma, nors pramoninės nuosavybės objektų pavyzdinis sąrašas yra kur kas kuklesnis, pramoninės nuosavybės objektų naudojimo teisinius ypatumus bei apsaugą vien tik nacionaliniu lygmeniu reglamentuoja daug skirtingų teisės aktų: jau minėtas Patentų įstatymas, Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas, Lietuvos Respublikos dizaino įstatymas, Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas ir kt.

---

<sup>100</sup> BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registru centras“, 2010, p. 101-104.

Antra, tam, kad intelektinės veiklos rezultatas būtų pripažįstamas pramoninės nuosavybės teisės objektu, jis turi atitikti specialius reikalavimus, kurie taikomi konkrečiai pramoninės nuosavybės objektų rūšiai. Manytina, kad atitinkami kriterijai nustatomi, atsižvelgiant į pramoninės nuosavybės objekto specifiką bei jo apsaugos tikslą. Galimi ir tokie atvejai, kuomet intelektinės veiklos rezultatas gali būti saugomas kelių skirtingų pramoninės nuosavybės objektų teisių normomis. Pavyzdžiui, tam tikrais atvejais daugiau naudos galima gauti intelektinės nuosavybės objekto apsaugai pasitelkiant ne patentų teisės normas, o komercines paslaptis saugančias teisės normas.

Trečia, pramoninės nuosavybės teisių apsauga siejama su tam tikrų administracinių, formalių procedūrų atlikimu, kurios atskirų objektų atžvilgiu taipogi skiriasi. Pavyzdžiui, juridinių asmenų pavadinimo apsaugos atveju pakanka registracijos (Civilinio kodekso 2.39 straipsnio 4 dalis), siekiant apsaugoti prekės ženklą - būtinas tiek patentinės paraiškos padavimas, tiek registracija (Lietuvos Respublikos prekių ir ženklų įstatymo 12 ir 16 straipsniai)<sup>101</sup>.

Šios aplinkybės leidžia daryti išvadą, kad pramoninės nuosavybės teisė nėra vienalytė, ji susideda iš visiškai skirtingų, tam tikrais atvejais - priešingų, institutų. Svarbu pažymėti ir tą aplinkybę, jog visuotinai pripažintas intelektinės nuosavybės objektų skirstymas į autorių teisių objektus bei į pramoninės nuosavybės objektus gali sudaryti klaidingą įspūdį, kad šie intelektinės nuosavybės teisės institutai negali būti taikomi kartu. Atvirkščiai, neretai šių institutų apsauga taikoma vienu metu to paties objekto atžvilgiu. Tokia tendencija ypač būdinga pramoninės nuosavybės objektams - neretai jų atžvilgiu taikoma ne tik pramoninės nuosavybės teisės normos, bet ir autorių teisių apsauga. Pavyzdžiui, nagrinėdamas bylą dėl darbuotojo sukurtą pramoninės nuosavybės objekto - prekės ženklo - Lietuvos apeliacinis teismas patvirtino, kad autorių turtinės teisės garantuoja išimtinės teises naudoti kūrinių ir gauti iš jo ekonominę naudą, įskaitant ir kūrinių panaudojimą kaip prekių ženklą<sup>102</sup>.

Atkreiptinas dėmesys, kad, analizuojant darbo teisės subjektų - darbuotojo ir darbdavio - tarpusavio teises ir pareigas, darbuotojui sukūrus intelektinės nuosavybės objektą, reikšmingesnės yra autorių teisės normos, kadangi jose didesnis dėmesys skiriamas kūrėjo (šio rašto darbo kontekste - darbuotojo) teisių bei teisėtų interesų užtikrinimui. Taigi, analizuojant

---

<sup>101</sup> Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000-10-31, Nr. 92-2844.

<sup>102</sup> Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2016 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Gastronoma“ v. A. G.*, Nr. 2A-505-798/2016.

darbuotojo sukurtų pramoninės nuosavybės objektų naudojimo teisinius ypatumus, svarbu turėti omenyje ir autorių teisės normas bei gebėti jas tinkamai taikyti.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manytina, kad tiksliausiai ir išsamiausiai pramoninės nuosavybės teisės institutą bei jo santykį su autorių teisių apsauga, tarp teisės subjektų egzistuojant darbo teisiniam santykiui, atskleistų darbuotojo sukurtų išradimų analizė. Nagrinėjant tarnybinių išradimų reglamentavimo ypatumus, atskleidžiami esminiai pramoninės nuosavybės reglamentavimo ypatumai, pramoninės nuosavybės teisės ir autorių teisės santykis bei, svarbiausia, šių institutų taikymo ypatumai reglamentuojant darbuotojo ir darbdavio tarpusavio teises ir pareigas.

## 3.2. Tarnybiniai išradimai

### 3.2.1. Darbdavys, kaip patentų teisės subjektas

Teisės doktrinoje nėra vieningos patentų teisės subjektų klasifikacijos. Vieni autoriai teigia, kad patentų teisės subjektu gali būti autorius, bendraautoriai ir autoriaus teisių perėmėjai<sup>103</sup>. Kiti - patentų teisės subjektus išskiria į dvi kategorijas: patentų teisės subjektus bendrąja prasme ir patentų teisės subjektus specialiąja prasme. Patentų teisės subjektai bendrąja prasme - tai išradėjas (bendraiisradėjai), teisių perėmėjai bei darbdaviai, t. y. subjektai, turintys teisę į patentą. Patentų teisės subjektai specialiąja prasme - tai išradėjas (bendraiisradėjai), pareiškėjas, patento savininkas bei patentinis patikėtinis<sup>104</sup>. Manytina, kad abejoms klasifikacijoms trūksta aiškumo ir tikslumo. Pirmuoju atveju patentų teisės subjektai pernelyg tapatinami su autorių teisių subjektais, antruoju - nėra aišku, kokiu pagrindu remiantis yra išskiriama antroji subjektų grupė, taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad išradėjas priskiriamas tiek prie patentų teisės subjektų bendrąja prasme, tiek prie patentų teisės subjektų specialiąja prasme. Atsižvelgiant į tai, kad šio rašto darbo tikslas yra siejamas su darbuotojo ir darbdavio tarpusavio teisių ir pareigų įgyvendinimo atskleidimu, darbuotojui sukūrus intelektinės nuosavybės objektą, o ne darbdavio ir trečiųjų asmenų tarpusavio teisių ir pareigų analizė, daugiausiai dėmesio skiriama patentų teisės subjektams bendrąją prasme.

---

<sup>103</sup> ŽILINSKAS, V., KASPERAVIČIUS, P., KIŠKIS, M. *Intelektinė nuosavybė ir jos teisių apsauga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007, p. 270.

<sup>104</sup> BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registru centras“, 2010, p. 413-415.

Laisvosios rinkos ekonomikos valstybėse laikomasi principo, kad darbo veiklos produktai priklauso verslo savininkui<sup>105</sup>. Tačiau kyla klausimas, ar kalbant apie intelektinės veiklos rezultatus, galima „aklai“ vadovautis šiuo principu, tokiu būdu paneigiant asmens gebėjimų reikšmę kūrybos procese bei ignoruojant jo, kaip išradėjo (kūrėjo), turtinius ir asmeninius neturtinius interesus. Kalbant apie darbdavį, kaip apie patentų teisės subjektą, privalu žinoti, kad Lietuvoje išradėju pripažįstamas tik fizinis asmuo (Patentų įstatymo 2 straipsnio 7 punktą). Tai reiškia, kad jeigu darbdavys yra juridinis asmuo, jis negali būti laikomas išradėju. Pažymėtina, jog išradėjas yra laikomas svarbiausiu patentų teisės subjektu, kadangi būtent šio asmens intelektinės veiklos dėka sukuriama pramoninės nuosavybės objektas. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad tik išradėjui priklauso asmeninės neturtinės teisės, t. y. šiuo atžvilgiu išradėjas gali būti prilyginamas kūrinio autoriui. Taigi, darbuotojui sukūrus išradimą, išradėju yra laikomas jis, o ne darbdavys.

Nors teisės doktrinoje darbdavys išskiriamas kaip atskiras patentų teisės subjektas, tačiau jo teisių įgijimo prigimtis leidžia manyti, kad jis taip pat gali būti priskiriamas prie teisių perėmėjų kategorijos, galinčių įgyti teises įstatymo ir (ar) sutarties pagrindu. Esant darbo teisiniams santykiams, darbdavys turi teisę pasinaudoti įstatyminiu teisių perėmimu, nustatytu Patentų įstatymo 11 straipsnyje.

Galima teigti, kad toks reglamentavimas savo esme sutampa su darbdavio statusu autorių teisėje, tačiau galutiniam rezultatui pasiekti - tapti patento savininku bei naudotis išimtinėmis patento savininko teisėmis - darbdavys privalo atlikti papildomus veiksmus, detalizuojamus kituose rašto darbo poskyriuose.

### 3.2.2. Tarnybinių išradimų naudojimo sąlygos

Tarnybiniai išradimai - tai išradimai, kurie yra sukuriama išradėjo arba jų grupės esant tam tikriems teisiniams santykiams (darbo teisiniams santykiams, valstybės tarnybos teisiniams santykiams) dėl išradimo sukūrimo su kitais asmenimis<sup>106</sup>. Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis asmenų teises ir pareigas, atsirandančias sukūrus išradimus, ir suteikiantis šiems išradimams teisinę apsaugą, yra Patentų įstatymas. Pažymėtina, kad išradimų teisinės apsaugos forma yra patentas, kurį išduoda Valstybinis patentų biuras Patentų įstatymo

<sup>105</sup> BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registru centras“, 2010, p. 394.

<sup>106</sup> *ibidem.*, 394.

nustatyta tvarka (Patentų įstatymo 3 straipsnis), tačiau iki paraiškos patentui gauti padavimo, darbdavys turi įvykdyti Patentų įstatyme įtvirtintas sąlygas.

Visų pirma, tam, kad išradimas būtų patentabilus, jis turi atitikti naujumo, išradimo lygio ir pramoninio naudojimo reikalavimus. Remiantis Patentų įstatymo 6 - 8 straipsniais: išradimas yra naujas, jeigu jis nežinomas technikos lygiu; laikoma, kad išradimas atitinka išradimo lygį, jeigu jis pagal technikos lygį nėra akivaizdus atitinkamos srities specialistui; pramoninį pritaikomumą turi išradimas, kurį galima pagaminti ar panaudoti pramonėje, žemės ūkyje, sveikatos apsaugos ar kitose srityse. Šiuos kriterijai yra taikomi visiems išradimams, įskaitant ir tarnybinius išradimus. Atkreiptinas dėmesys, kad teisė gauti patentą priklauso išradėjui arba jo teisių perėmėjui, arba darbdaviui, kai išradimas yra tarnybinis (šiuo atveju darbdavys laikomas darbuotojo-išradėjo teisių perėmėju įstatymo pagrindu). Šie kriterijai yra taikomi visiems išradimams, įskaitant ir tarnybinius išradimus. Svarbu paminėti, kad patentinė apsauga gali būti taikoma ne tik pramoninės nuosavybės objektų, bet ir kai kurių autorių teisių objektų atžvilgiu. Pavyzdžiui, vadovaujantis Direktyvos 2009/24/EB preambulės 16 punktu bei Lietuvos teismų formuojama praktika, patentinės apsaugos objektu tam tikrais atvejais, t. y. atitinkant patentabilumo reikalavimus, pripažįstamos ir kompiuterių programos. Tokiu atveju kompiuterių programa gali būti saugoma ir patentų teisės nuostatomis kaip išradimas ar jo sudedamoji dalis<sup>107</sup>. Taigi, darbuotojui sukūrus kompiuterių programą, atitinkančią patentabilumo reikalavimus, darbdavys, pasinaudodamas patentine apsauga, gali apsisaugoti ne tik nuo kopijavimo, bet nuo bet kokio, net ir savarankiškai sukurto, tačiau identiško ar itin panašaus į patentuotąjį, išradimo naudojimo, tokiu būdu įgydamas didelį pranašumą prieš konkurentus.

Antra, tam, kad darbdavys galėtų būti įstatyminiu darbuotojo-išradėjo teisių perėmėju, taip pat yra nustatytos griežtos sąlygos. Įstatymų leidėjas Patentų įstatymo 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad išradimas laikomas tarnybiniu:

1. darbo sutarties, kuri numato išradymo veiklą, vykdymo metu;
2. kai yra konkretus pavedimas, projektavimo, konstravimo, mokslinio tyrimo arba technologijų kūrimo metu;
3. naudojantis sukaupta darbdavio patirtimi arba jo technologijomis ir įrengimais.

---

<sup>107</sup> Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje *Advanced Diagnostics Limited v. UAB „Tomahawk Diagnostic Technologies“*, Nr. 2A-154-823/2016.



Sutiktina su teisės doktrinoje išreikštu pastebėjimu, kad, nagrinėjant minėtą straipsnį, nėra aišku, ar šios trys išvardytos sąlygos yra kumuliatyvios, ar gali būti taikomos kiekviena atskirai<sup>108</sup>, todėl pagrindinis vaidmuo šių nuostatų aiškinimui bei taikymui turėtų tekti teismams. Atsižvelgiant į tai, kad praktikoje ginčai, kylantys dėl darbuotojo sukurtų išradimų bei teisių į juos perėjimo, itin reti, ši dilema nėra išspręsta. Šiame rašto darbe laikomasi nuomonės, kad išvardintos aplinkybės nėra kumuliatyvios, t. y. jos gali būti taikomos atskirai. Tokia pozicija grindžiama tuo, kad analizuojamo straipsnio 1 ir 2 punktai iš esmės atitinka darbuotojo sukurtų autorių teisių objektų naudojimo sąlygas, aptartas 2 šio rašto darbo skyriuje. Tai reiškia, kad išradimas laikomas tarnybiniu šiais atvejais:

1. kai veiklos, kurios metu darbuotojas sukūrė išradimą, buvo atliekama darbo funkcija;
2. kai veiklos, kurios metu darbuotojas sukūrė išradimą, vykdomas teisėtas darbdavio pavedimas.

Analizuojamo straipsnio 3 punkte taip pat teigiama, kad išradimas gali būti laikomas tarnybiniu, kuomet jis sukurtas naudojantis sukaupta darbdavio patirtimi arba jo technologijomis ir įrengimais. Manytina, kad ši sąlyga įtraukta todėl, kad technologiniame procese, kurio metu sukuriamas išradimas (tarnybinis), neretai naudojami didelių investicijų reikalaujantys įrenginių kompleksai, medžiagos ir pan., taip pat ne ką mažiau reikšmės turi patirtis, kurią darbdavys suteikia darbuotojui (išradėjui), dalyvaujantiam kūrimo procese. Atsižvelgiant į tai, galima daryti prielaidą, kad įstatymų leidėjas ir šią sąlygą įtvirtino kaip alternatyvų teisių perėjimo darbdaviui pagrindą, tokiu būdu užtikrindamas darbdavio, kaip investuotojo, interesus. Pastebėtina, jog ta aplinkybė, kad buvo naudotasi darbdavio patirtimi arba jo technologijomis ir įrengimais, turi reikšmės ir kalbant apie autorių teisės objektus, tačiau ji nėra išskiriama kaip atskira autorių teisių perėjimo darbdaviui sąlyga, o svarbi įrodant, ar darbuotojas kūrinio sukūrimo metu atlikinėjo darbo funkciją arba vykdė teisėtą darbdavio pavedimą.

Užsienio valstybėse vyrauja panašus tarnybinių išradimų teisinis reglamentavimas. Pavyzdžiui, Vokietijos patentų teisėje tarnybiniais (pareiginiais) išradimais laikomi išradimai, kurie:

1. yra sukurti atliekant darbo funkcijas;

---

<sup>108</sup> BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registrų centras“, 2010, p. 395.

2. yra rezultatas uždavinių, kurie buvo išskelti darbuotojui;
3. yra išimtinai pagrįsti įmonės ar viešo subjekto patirtimi arba veikla<sup>109</sup>.

Pažymėtina, jog išvardintos sąlygos nėra kumuliatyvios, t. y. pakanka patenkinti bent vieną iš nurodytų sąlygų. Pagal Jungtinės Karalystės 1977 m. patentų aktą, tarnybinis išradimas yra išradimas, sukurtas esant vienai iš šių sąlygų:

1. atliekant įprastines ar specialiai nustatytas funkcijas, numatant, kad išradimo sukūrimo galima buvo pagrįstai tikėtis iš tokių pareigų atlikimo;
2. kai darbuotojas turi specialių įsipareigojimų darbdavio įmonės atžvilgiu, būtent pagal jo pareigų kilmę ir atitinkamą atsakomybę, kylančią iš šių pareigų atlikimo, jis sukūrė išradimą<sup>110</sup>.

Toks užsienio valstybių teisinis reglamentavimas taip pat leidžia manyti, kad darbuotojo-išradėjo teisių perėmimas galimas patenkinus bent vieną iš Patentų įstatymo 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų sąlygų.

Trečia, įstatymų leidėjas gana detaliai reglamentuoja darbuotojo ir darbdavio tarpusavio pareigas, sukūrus tarnybinį išradimą. Vadovaujantis Patentų įstatymo 2 straipsnio 2 dalimi, darbuotojas, sukūręs tarnybinį išradimą, privalo nedelsdamas apie tai raštu pranešti darbdaviui. Nepaisant šio imperatyvo, praktikoje gali kilti ginčas dėl neapibrėžtos sąvokos „nedelsiant“. Manytina, kad darbo teisės subjektai, siekdami išvengti konflikto, turėtų nurodyti tikslų terminą, per kurį darbuotojas privalo įvykdyti įstatymo leidėjo nustatytą pareigą kolektyvinėje sutartyje, darbo sutartyje ar lokaliniuose teisės aktuose. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad analizuojamame straipsnyje įtvirtinta pranešimo forma - jis turi būti rašytinis. Pažymėtina, kad tiek darbuotojas, tiek darbdavys iki patento paraiškos padavimo turi pareigą neatskleisti išradimo esmės tretiesiems asmenims. Taip pat svarbu paminėti, kad jeigu darbdavys atsisako teisės gauti patentą arba per 4 mėnesius nepraneša išradėjui apie ketinimą pasinaudoti šia teise, teisė gauti patentą pereina išradėjui (darbuotojui). Tokiu būdu įstatymų leidėjas apsaugo darbuotojo-išradėjo interesus, idant dėl darbdavio piktnaudžiavimo ar nenorėjimo registruoti patentą savo vardu, darbuotojas neprarastų galimybės pasinaudoti patentine apsauga.

Ketvirta, svarbiausias ir aktualiausias klausimas tiek darbuotojui, tiek išradėjui yra atlyginimo už išradimą dydis bei mokėjimo tvarka, tai taip pat dažniausiai sutinkamas kylančių ginčų pagrindas. Patentų įstatymo 11 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad darbdavys, gavęs

---

<sup>109</sup> BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registru centras“, 2010, p. 395.

<sup>110</sup> *ibidem.*, 395.

tarnybinio išradimo patentą, privalo mokėti išradėjui autorinį atlyginimą. Šio atlyginimo dydis priklauso nuo išradimo ekonominės vertės ar kitos naudos, kurią darbdavys gali gauti panaudojęs šį išradimą. Autorinio atlyginimo ir jo mokėjimo sąlygos nustatomos darbdavio ir išradėjo pasirašomoje autorinio atlyginimo sutartyje. Autorinio atlyginimo sutartis sudaroma ne vėliau kaip per pusę metų nuo patento išdavimo arba per metus nuo išradimo naudojimo pradžios, jeigu išradimas pradėtas naudoti iki patento išdavimo. Jeigu darbdavys nevykdo autorinio atlyginimo mokėjimo sutarties reikalavimų arba tokia sutartis per šioje dalyje nurodytus terminus nesudaroma, išradėjas turi teisę kreiptis į teismą, kad būtų pripažintas tarnybinio išradimo patento savininku. Patentų įstatymo 6 dalyje taip pat įtvirtinta, kad jeigu tarp šalių nėra susitarimo, autorinio atlyginimo dydį nustato teismas. Nagrinėjamo straipsnio analizė leidžia išskirti šiuos pagrindinius autorinio atlyginimo mokėjimo aspektus:

1. autorinio atlyginimo mokėjimo tvarka bei dydis yra darbuotojo ir darbdavio susitarimo objektas;
2. autorinio atlyginimo dydis priklauso nuo patentu suteikiamų teisių vertės (realios arba numatomos).
3. nesant šalių susitarimo, autorinio atlyginimo dydis nustatomas teismo.

Pastebėtina, kad nesant darbuotojo ir darbdavio susitarimo dėl autorinio atlyginimo dydžio, bylą nagrinėjančiam teismui jį labai sunku nustatyti. Tai lemia ta aplinkybė, jog tiksliai apskaičiuoti patentu galimai gausimą naudą yra neįmanoma bei tai, kad dėl tarnybinių išradimų Lietuvos teismų praktikoje sutinkamos vos kelios bylos.

Vienoje jų buvo keliamas klausimas dėl atleidimo iš darbo teisėtumo, darbuotojui, ėjusiam direktoriaus pareigas, paprašius sumokėti už naudojamąsi jo sukurtais išradimais. Lietuvos aukščiausias teismas, motyvuodamas specifine bendrovės vadovo teisine padėtimi bei teigdamas, kad nebuvo pažeista bendrovės vadovo atleidimo tvarka, pripažino atleidimą iš darbo teisėtu, iš esmės nenagrinėdamas tarnybinių išradimų klausimo<sup>111</sup>. Nors atleistas iš darbo darbuotojas nereiškė reikalavimo priteisti autorinį atlyginimą, manytina, kad kasacinės instancijos teismas, pasinaudodamas jam Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 414 straipsnio 3 dalimi suteikiama teise, turėjo spręsti klausimą dėl tarnybinių išradimų naudojimo bei autorinio atlyginimo sumokėjimo.

---

<sup>111</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje V. S. v. kooperatinė bendrovė Lietuvos kooperatyvų sąjunga, Nr. 3K-3-123/2006.

Jungtinėje Karalystėje, sprendžiant dėl autorinio atlyginimo dydžio, atsižvelgiama ne tik į patentu suteikiamų teisių vertę, bet ir į šiuos faktorius:

1. darbuotojo pareigas, darbo atlyginimą ir kitus privalumus, kuriuos jis gauna pagal darbo sutartį arba atsižvelgiant į išradimą;
2. darbuotojo profesines žinias (kvalifikaciją);
3. kitų bendraišradėjų, kurie nebūtinai yra bendradarbiai, pastangas ir kvalifikaciją, arba kitų bendradarbių, kurie padėjo arba konsultavo, dalyvavimą;
4. darbdavio įnašą - įrengimais, konsultacijomis ar kita pagalba, galimybių suteikimu, organizacini ir komerciniu vadovavimu, veikla, kvalifikacija<sup>112</sup>.

Manytina, kad į šiuos faktorius turėtų būti atsižvelgiama ir Lietuvoje, ypačingai tada, kai patentu suteikiamų teisių ekonominės vertės neįmanoma tiksliai įvertinti.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad patento savininkas (šiuo atveju - darbdavys) taip pat turi prievolę mokėti metinį patento mokesčių. Būtent nuo metinio mokesčio mokėjimo<sup>113</sup> priklauso patento galiojimo terminas (Patentų įstatymo 36 straipsnis). Šiuo atveju ypač svarbus ir intelektinės nuosavybės teisei būdingas teritorialumo principas, kadangi nuo pasirinkto patento rūšies - nacionalinio, regioninio ar tarptautinio - priklauso ne tik metinis patento mokesčio dydis, bet ir teritorija, kurioje galioja patentinė apsauga.

Įstatymų leidėjas numato du atvejus, kuomet autorinis atlyginimas nėra mokamas. Visų pirma, autorinis atlyginimas nėra mokamas, jeigu darbuotojo darbo sutartyje yra numatytas išradimų kūrimas ir už tai jam buvo arba yra mokamas sutartas padidintas atlyginimas (Patentų įstatymo 11 straipsnio 5 dalis). Ši abstrakti nuostata leidžia daryti prielaidą, kad praktikoje gali kilti konfliktinės situacijos dėl padidinto atlyginimo dydžio nustatymo, kadangi nėra aišku, kas yra atskaitos taškas, nuo kurio skaičiuojamas padidintas atlyginimas, taip pat teismų praktikoje nėra suformuluotų gairių, kurios leistų įvertinti darbuotojo ir darbdavio įnašą tarnybinio išradimo kūrimo procese. Svarstytinas ir kitas praktinis aspektas - ar šalys, darbo sutartyje norėdamos numatyti padidinto atlyginimo mokėjimą, privalo išskirti bei nurodyti, kad nustatyta suma (procentai ar kita išraiška) yra padidintas atlyginimas, ar pakanka tiesiog

---

<sup>112</sup> BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registru centras“, 2010, p. 397.

<sup>113</sup> Informaciją apie mokesčių už išradimo patentavimą ir su tuo susijusių dokumentų išdavimą bei išradimo patento galiojimo termino pratęsimo dydžius galima rasti Lietuvos Respublikos valstybinio patentų biuro oficialiame interneto puslapyje.

padidinti bendrą darbo užmokesčio sumą, darbo sutartyje nenurodant, kad tai yra padidintas atlyginimas. Manytina, jog šalys turėtų aiškiai išskirti autorinio atlyginimo dydį, mokėjimo tvarką, kadangi, kilus ginčui, nustatyti, ar sulygtas darbo užmokestis apima ir padidintą atlyginimą už tarnybinių išradimų kūrimą gali būti ypač kėblu.

Antra, darbdaviui ir darbuotojui susitarus, kad teisė gauti patentą, teisė į patento paraišką arba teisė į patentą priklauso sukūrusiam išradimą darbuotojui, autorinis atlyginimas darbuotojui nemokamas, nebent susitariama kitaip (Patentų įstatymo 11 straipsnio 8 dalis). Taigi darbdavys neturi pareigos mokėti autorinį atlyginimą, jeigu jis nėra suinteresuotas pasinaudoti įstatymų leidėjo suteikiama teise pasinaudoti patentine apsauga.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad darbdaviui norint pasinaudoti patentine darbuotojo sukurto išradimo apsauga, nepakanka vien tik intelektinės nuosavybės objekto – tarnybinio išradimo - sukūrimo fakto – tam būtina laiku atlikti Patentų įstatyme numatytas administracines procedūras, mokėti darbuotojui sulygto dydžio autorinį atlyginimą ar padidintą atlyginimą, taip pat mokėti metinį patento mokesį. Taigi patentinė apsauga, nors ir suteikia darbdaviui išimtinės teisės naudotis patento suteikiamu teisių katalogu, reikalauja daug finansinių išteklių.

### 3.2.3. Pramoninės nuosavybės teisių į tarnybinius išradimus naudojimo apribojimai

Atsižvelgiant į tai, kam gali būti išduodamas apsaugos dokumentas, valstybės grupuojamos į išradybinės (autorinės) ir patentinės sistemos valstybes. Išradybinės sistemos valstybėmis laikomos tos, kuriose patentas išduodamas tikrajam autoriui arba jo teisių perėmėjui, nurodant autorių. Patentinės sistemos valstybėmis - tos, kuriose patentas išduodamas pirmajam pareiškėjui, nenurodant autoriaus, nors jis gali ir nebūti autorius, o išradimą pasisavinęs asmuo<sup>114</sup>. Nors ši klasifikacija primena autorių teisių sistemų skirstymą į *copyright* autorių teisių sistemą, būdingą bendrosios teisės tradicijai, bei *droit d'auteur*, būdingą kontinentinės teisės tradicijai, šiuo atveju nustatyti griežtos ribos tarp dviejų teisės tradicijų negalima. Vadovaujantis Patentų įstatymo 12 straipsniu Lietuvos valstybė priskiriama prie išradybinės (autorinės) sistemos valstybių grupės. Minėtame straipsnyje nustatyta, kad:

---

<sup>114</sup> ŽILINSKAS, V., KASPERAVIČIUS, P., KIŠKIS, M. *Intelektinė nuosavybė ir jos teisių apsauga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007, p. 270.

1. patento paraiškoje ir patente turi būti nurodyta išradėjo arba išradėjų vardai ir pavardės;
2. Valstybinis patentų biuras, skelbdamas patento paraišką ar patentą, privalo nurodyti išradėjo arba išradėjų vardus ir pavardes;
3. išradėjas turi teisę reikalauti, kad jo vardas ir pavardė nebūtų skelbiami. Dėl to jis turi pateikti Valstybiniam patentų biurui prašymą. Valstybinis patentų biuras privalo šį prašymą patenkinti.

Patentų įstatymo 12 straipsnis ne tik patvirtina tą aplinkybę, kad darbdavys, paduodamas patento paraišką, privalo nurodyti darbuotoją-išradėją leidžiančius identifikuoti duomenis, bet ir tai, kad darbuotojo, sukūrusio pramoninės teisės objektą, teisės ir teisėti interesai yra ginami ne tik pramoninės, bet ir autorių teisės normomis. Analizuojamame straipsnyje įtvirtintos darbuotojo-išradėjo asmeninių neturtinių autorių teisių katalogas, kuris turėtų būti suvokiamas ir aiškinamas, vadovaujantis 2 šio rašto darbo skyriuje pateikta analize. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad analizuojamame straipsnyje nėra įvardyta teisė į kūrinio (išradimo) neliečiamybę. Šiuo atveju tai pateisinama tuo, kad pareiškėjas, siekdamas gauti patentą, privalo atskleisti išradimą, pateikdamas aiškų ir išsamų jo aprašymą (Patentų įstatymo 16 straipsnis). Išradimas turi būti apibrėžtas vienu ar keliais apibrėžties punktais, nuo kurių priklauso teisinės apsaugos ribas. Dėl tokio teisinio reglamentavimo išradimo neliečiamumui grėsmės nėra. Remiantis tuo, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad darbdavio pramoninės nuosavybės teisės yra ribojamos apimtimi, t. y. darbuotojo-išradėjo asmeninėmis neturtinėmis autorių teisėmis - autorystės teise bei teise į autoriaus vardą.

Pripažinus asmeninių neturtinių autorių teisių apsauga, kyla klausimas, kokia apimtimi darbdavys gali naudotis patentu suteikiamomis turtinėmis teisėmis. Atsižvelgiant į pramoninės nuosavybės objektų pobūdį bei paskirtį (dažniausiai tai objektai, naudojami komercinėje, pramoninėje apyvartoje) bei tai, kad įstatymų leidėjas tiesiogiai įtvirtina darbdavio pareigą mokėti autorinį atlyginimą ar padidintą atlyginimą, patento galiojimo laikotarpiu darbdavio turtinės teisės neturėtų būti varžomos.

Patentų įstatymo 11 straipsnio 7 dalyje įtvirtintas darbdavio pramoninės (patentinės) apsaugos ribojimas terminu:

1. darbdavio ir darbuotojo teisės ir pareigos, susijusios su tarnybiniais išradimais, išskyrus autorinio atlyginimo mokėjimą, pasibaigia patentui netekus galios;

2. darbdavio ir darbuotojo teisės ir pareigos, susijusios su tarnybiniais išradimais, pasibaigia po metų nuo darbo santykių nutraukimo.

Pirmasis apribojimo pagrindas siejamas su patento galiojimo pasibaigimu. Šis ribojimas yra bendras ir taikomas visiems subjektams, pretenduojantiems ar turintiems patentą. Patentų įstatymo 36 straipsnyje įtvirtintas maksimalus patentinės apsaugos laikotarpis, kuris taikomas ir tarnybiniais išradimams, yra 20 metų. Tuo tarpu antrasis pagrindas taikomas išimtinai darbo teisinių santykių subjektų atžvilgiu. Pažymėtina, kad darbo sutarties nutraukimo pagrindas šiuo atveju neturi reikšmės. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad abiem atvejais baigiasi ne tik patento galiojimas, bet ir kitos teisės ir pareigos, susijusios su tarnybiniais išradimais.

Apibendrinant galima teigti, kad darbdavio, kaip įstatyminio teisių perėmėjo, statusas šiuo atveju turi mažiau įtakos, nei analizuojant darbdaviui perėjusių autorių teisių ribojimus. Tai leidžia dar kartą įsitikinti, kad patentinė apsauga yra orientuota į darbdavio, kaip investuotojo, interesų užtikrinimą. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad skirstymas į autorių teisės objektus ir pramoninės nuosavybės objektus yra sąlyginis, o normos, saugančios tiek autorių, tiek pramoninės nuosavybės teises neretai yra taikomos kartu.

#### 3.2.4. Aukštosiose mokyklose sukurtų išradimų naudojimo teisiniai ypatumai

Analizuojant tarnybinių išradimų naudojimo ypatumus, reikėtų atskirai aptarti mokslo institucijose sukurtų išradimų reglamentavimo specifiką. Priimant Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymą (toliau - Mokslo ir studijų įstatymas) buvo siekiama išspręsti problemą dėl mokslo institucijų sukurtų intelektinės veiklos rezultatų nuosavybės, kuri iki šio įstatymo priėmimo priklausė valstybei<sup>115</sup>. Pažymėtina, jog šis įstatymas taikomas tik valstybinėms aukštosioms mokykloms.

Mokslo ir studijų įstatymo 89 straipsnis reglamentuoja teisių, atsirandančių iš intelektinės veiklos rezultatų, specifiką. Minėtame straipsnyje įtvirtinta:

1. valstybinėms aukštosioms mokykloms nuosavybės teise priklauso turtinės teisės, atsirandančios iš intelektinės veiklos rezultatų (mokslo ar meno kūrinių ir pramoninės nuosavybės teisių objektų - išradimų patentų, dizaino, prekių ženklų ir puslaidininkinių gaminių topografijų, kitų intelektinės nuosavybės objektų), įgytų pagal sutartį ar įstatymų nustatyta tvarka;

---

<sup>115</sup> BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registrų centras“, 2010, p. 398.

2. apie savo intelektualinės veiklos rezultatus, kurie buvo sukurti valstybinėje aukštojoje mokykloje atliekant mokslinius tyrimus ir (arba) eksperimentinę plėtrą, naudojantis jos patirtimi arba technologijomis ir (arba) įranga, vykdant darbo funkcijas, asmuo privalo pranešti valstybinei aukštajai mokyklai jos nustatyta tvarka. Turtinių teisių perdavimo aukštajai mokyklai ar suteikimo jomis naudotis klausimai reglamentuojami įstatymų ir (arba) sutarčių nustatyta tvarka;
3. ne mažiau kaip trečdalis pajamų, gautų už intelektualinės veiklos rezultatų (sukurtų valstybinės aukštosios mokyklos darbuotojams atliekant mokslinius tyrimus ir (arba) eksperimentinę plėtrą, vykdant darbo funkcijas ir studentams atliekant mokslo tiriamąjį, eksperimentinės plėtros ar meno darbą) komercinį panaudojimą, turi būti skiriama autoriui (bendraautoriams), jeigu darbo ar kitoje valstybinės aukštosios mokyklos ir darbuotojo (studento) sudarytoje sutartyje nenumatyta kitaip;
4. valstybinės aukštosios mokyklos, bendradarbiaudamos mokslinių tyrimų ir (arba) eksperimentinės plėtros srityje su kitomis įstaigomis, įmonėmis ir organizacijomis, intelektualinės nuosavybės valdymo, naudojimo ir disponavimo ja sąlygas nustato sutartyje<sup>116</sup>.

Mokslo ir studijų įstatymo 89 straipsnio analizė leidžia išskirti šiuos aspektus, būdingus valstybinių aukštųjų mokyklų reglamentavimui:

1. valstybinėms aukštosioms mokykloms suteikiama kompetencija pačioms nustatyti tvarką dėl intelektualinės veiklos rezultatų (įskaitant, bet neapsiribojant tarnybiniais išradimais) administravimo - t. y. dėl pranešimo apie sukūrimą tvarkos bei terminų, perdavimo tvarkos bei terminų, teisių suteikimą naudotis ir panašiai;
2. šiuo įstatymu yra užtikrinami turtiniai valstybinių aukštųjų mokyklų darbuotojų interesai - jeigu sutartyje nenumatyta kitaip, ne mažiau kaip trečdalis pajamų, gautų už intelektualinės veiklos rezultatų komercinį panaudojimą, turi būti skiriama autoriui (bendraautoriams). Sutiktina su teisės doktrinoje išreikšta pozicija, kad šiuo atveju negalima sulygti dėl mažesnio atlygio<sup>117</sup>. Ši įstatymo

---

<sup>116</sup> Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009-05-12, Nr. 54-2140.

<sup>117</sup> BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registru centras“, 2010, p. 399.



nuostata labai primena Patentų įstatyme įtvirtintą darbdavio pareigą mokėti autorinį atlyginimą ar padidintą darbo užmokestį. Manytina, kad kilus ginčui dėl autorinio atlyginimo ar padidinto darbo užmokesčio dydžio, būtų nagrinėjančiam teismui reikėtų atsižvelgti į Mokslo ir studijų įstatyme įtvirtintas gaires.

3. analizuojamo straipsnio nuostatos taikomos ir studentams.

Taigi, galima daryti išvadą, kad valstybinių aukštųjų mokyklų bei jų darbuotojų atžvilgiu įstatymų leidėjas įtvirtino specifinius reglamentavimo ypatumus. Nors valstybinėms aukštosioms mokykloms suteikiama plati diskrecijos teisė pačioms nustatyti vidaus taisykles, taikomas darbuotojui sukūrus intelektualinės veiklos rezultatą, darbuotojų-kūrėjų teisėms užtikrinti taip pat nustatyti papildomi saugikliai.

## Išvados ir pasiūlymai

1. Ryšys tarp sąvokų „darbo funkcija“ ir „intelektinė veikla“ itin glaudus. Intelektinė veikla darbo teisėje - tai darbuotojo atliekamos darbo funkcijos sudedamoji dalis, kurios esminis bruožas yra intelektualinių išteklių naudojimas darbo funkcijos atlikimo procese.
2. Intelektinės nuosavybės objektai skirstomi į autorių teisių objektus ir pramoninės nuosavybės objektus. Visuotinis šios klasifikacijos pripažinimas nereiškia, kad tam tikro intelektinės nuosavybės objekto atžvilgiu negali būti taikomos abiejų intelektinės nuosavybės teisės institutų normos.
3. Kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, tarp jų ir Lietuvoje, paplitusi *droit d'auteur* autorių teisių sistema. Lietuvoje *droit d'auteur* autorių teisių sistema pasireiškia šiais bruožais:
  - 3.1. darbdavys laikomas išvestiniu autorių teisių subjektu;
  - 3.2. įstatymų leidėjas įtvirtino turtinių autorių teisių į kūrinius, kurie buvo sukurti darbuotojui atliekant darbo funkcijas, perėjimo darbdaviui prezumpciją;
  - 3.3. nustatytos dvi turtinių autorių teisių perėjimo prezumpcijos galiojimo sąlygos:
    - a. darbo santykio tarp autoriaus ir darbdavio egzistavimas;
    - b. tiesioginis ryšys tarp darbuotojo darbo funkcijos ir kūrinio. Siekiant teisinio reglamentavimo aiškumo, įstatymų leidėjas turėtų aiškiau, detaliau reglamentuoti šios sąlygos turinį;
  - 3.4. darbdavio, kaip išvestinio autorių teisių subjekto, statusas lemia tai, kad jam perėjusių autorių teisių katalogas yra ribojamas tiek terminu, tiek apimtimi:
    - a. jeigu nėra kitokio susitarimo, turtinėmis autorių teisėmis darbdavys gali naudotis tik 5 metus (išimtis taikoma kompiuterių programoms);
    - b. darbdavys kūrinį gali naudoti tik įprastai savo veiklai;
    - c. darbdaviui nepereina neatšaukiamos turtinės autorių teisės;
    - d. darbdaviui nepereina asmeninės neturtinės autorių teisės į kūrinius;
    - e. darbuotojas, naudodamasis asmeninėmis neturtinėmis autorių teisėmis, gali riboti darbdavio teisę naudotis turtinėmis autorių teisėmis.
4. Bendrosios teisės tradicijos valstybėse paplitusi *copyright* autorių teisių sistema, kuriai būdingi šie bruožai:
  - 4.1. darbdavys laikomas pirminiu autorių teisių subjektu;

- 4.2. darbdavys pripažįstamas darbuotojo sukurtų kūrinių autoriumi vadovaujantis teisine fikcija - *work made for hire* doktrina;
- 4.3. *work made for hire* doktrinai taikomi šie kriterijai:
  - a. ar veikla, kurios metu buvo sukurtas intelektinės nuosavybės objektas, buvo susijusi su darbo funkcija (tiesioginis ryšys nėra būtinas);
  - b. intelektinės nuosavybės objektas sukurtas nustatytu darbo laiku, darbo vietoje;
  - c. veikla bent jau iš dalies atliekama siekiant vykdyti darbo funkciją;
- 4.4. darbdaviui pereina visas autoriaus (pirminio autorių teisių subjekto) teisių katalogas.
5. Pramoninės nuosavybės objektų teisinė apsauga, palyginus su autorių teisių objektais, yra žymiai įvairesnė. Pramoninės nuosavybės teisių atsiradimas dažniausiai siejamas su įvairių administracinių procedūrų atlikimu, mokestinių prievolių įvykdymu.
6. Darbo teisės ir patentų teisės sintezė pasireiškia šiais bruožais:
  - 6.1. darbdavys patentų teisėje išskiriamas kaip savarankiškas teisės subjektas, tačiau jo įgyjamų teisių pagrindas ir katalogas leidžia prilyginti jo statusą darbdavio statusui autorių teisėje;
  - 6.2. išradimas laikomas tarnybiniu šiais atvejais:
    - a. kai veiklos, kurios metu darbuotojas sukūrė išradimą, buvo atliekama darbo funkcija;
    - b. kai veiklos, kurios metu darbuotojas sukūrė išradimą, vykdomas teisėtas darbdavio pavedimas;
    - c. kai jis sukurtas naudojantis sukaupta darbdavio patirtimi arba jo technologijomis ir įrengimais;
  - 6.3. darbdaviui perėjusios pramoninės nuosavybės teisės ribojamos tiek termino, tiek apimties atžvilgiu:
    - a. darbdaviui nepereina asmeninės neturtinės autorių teisės į tarnybinius išradimus (autorystės teisė ir teisė į autoriaus vardą);
    - b. darbdavys gali naudotis pramoninės nuosavybės teisėmis iki patento galiojimo laiko pabaigos arba metus po darbo santykių nutraukimo (nutraukimo pagrindas šiuo atveju neturi reikšmės).

- 6.4. darbdavys, gavęs tarnybinio išradimo patentą, privalo mokėti darbuotojui-išradėjui autorinį atlyginimą arba padidintą atlyginimą. Lietuvos Respublikos patentų įstatyme įtvirtinta, kad šių išmokų dydis priklauso nuo išradimo ekonominės vertės. Ši abstrakti nuostata praktikoje turi mažai naudos, todėl įstatyme turėtų būti nustatytas bent jau minimalus išmokų dydis ar jo apskaičiavimo gairės;
- 6.5. valstybinėms aukštosioms mokykloms suteikiama plati diskrecijos teisė pačioms nustatyti vidaus taisykles, taikomas darbuotojui sukūrus intelektinės veiklos rezultatą. Šių įstaigų darbuotojų-kūrėjų teisėms užtikrinti nustatyti papildomi ekonominiai saugikliai.

## Šaltinių sąrašas

### Teisės aktai

#### Tarptautiniai teisės aktai

1. 1967 m. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos steigimo konvencija. *Teisės aktų registras*, 2016, Nr. 1334.
2. 1883 m. Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo. *Valstybės žinios*, Nr. 75-1796.

#### Europos Sąjungos teisės aktai

3. 1991 m. gegužės 14 d. Europos Tarybos direktyva 91/250/EEB dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos. *OL 1991 m. specialusis leidimas*, 17 skyrius, 1 tomas p. 114 – 118.
4. 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo. *OL 2004 m. specialusis leidimas*, 3 skyrius, 45 tomas, p. 200 - 251.

#### Nacionaliniai teisės aktai

5. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-104.
6. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 64-2569.
7. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
8. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 50-1598.
9. Lietuvos Respublikos intelektinės nuosavybės apsaugos importuojant ir eksportuojant prekes įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 113-3611.
10. Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000-10-31, Nr. 92-2844.
11. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009-05-12, Nr. 54-2140.

## Specialieji šaltiniai

Monografijos, vadovėliai

12. BIRŠTONAS, V., KLIMKEVIČIŪTĖ, D., MATULEVIČIENĖ, N. J., MICKIENĖ L., USONIENĖ, J. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: VĮ „Registru centras“, 2010.
13. DAMBRAUSKIENĖ, G., MACIJAUSKIENĖ R. ir kiti. *Darbo sutartis: sudarymas, vykdymas, nutraukimas*. Vilnius: Žaltvykslė, 2007.
14. KEELING, T. DAVID. *Intellectual Property Rights in EU Law. Free Movement and Competition Law*. Oxford: Oxford university press, 2003, p. 263.
15. MIZARAS, V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003.
16. NEKROŠIUS, I. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras, III dalis*. Vilnius: Justitia, 2004.
17. NEKROŠIUS, I. *Darbo teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008.
18. STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011.
19. ŽILINSKAS, V., KASPERAVIČIUS, P., KIŠKIS, M. *Intelektinė nuosavybė ir jos teisių apsauga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007.

Straipsniai periodiniuose leidiniuose

20. BIRŠTONAS, R. Autorių teisių ir *sui generis* teisių į duomenų bazes subjektai. *Jurisprudencija*, 2009, t. 2(116), p. 211–227.
21. DAMBRAUSKIENĖ, G. Civilinių ir darbo sutarčių sąveika. *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20). p. 7-16.
22. KIŠKIS, M. Intelektinės nuosavybės teisių doktrinos. *Teisė*, 2009, t. 73, p. 24-37.
23. KRAUJUTAITYTĖ, L., PEČKAITIS S. J. Intelektinės nuosavybės politika aukštojoje mokykloje: kūrybinių darbų autorizavimo principai. *Jurisprudencija*, 2004, t. 52(44), 103–123.
24. MIZARAS, V. Neturtinės žalos atlyginimas už autorių ir atlikėjų teisių pažeidimą. *Teisė*, 2003, t. 47, p. 87-104.
25. MIZARAS, V. Intelektinės nuosavybės teisės klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje. *Jurisprudencija*, 2012, t. 19(3), p. 1111–1130.
26. USONIENĖ, J. Autorių teisės į darbuotojo sukurtus kūrinius. *Jurisprudencija*, 2005, t. 71(63), p. 62-68.

27. USONIENĖ, J. Autorinių sutarčių dalykas. Autorių teisių sutartinio perdavimo ypatumai. *Jurisprudencija*, 2005, t. 77(69), p. 82–90.
28. USONIS, J., BAGDANSKIS, T. Dispozityvumo įgyvendinimas Lietuvos darbo teisėje. *Jurisprudencija*, 2011, t. 3(2), p. 575–593.

### **Teismų sprendimai**

29. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 40-977.
30. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2000 m. liepos 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214-10 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 56-1669.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2000 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos autorinių teisių gynimo asociacijos agentūra ir „duomenys neskelbtini“ v. UAB „Faris“, Nr. 3K-3-415/2000.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2000 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje A. S. v. UAB „Mobilios visatos telekomunikacijos“, Nr. 3K-3-1012/2000.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje M-s A-o M-aus v. UAB „Sanda“ ir VŠĮ „INFOBALT autorinių teisių agentūra“, Nr. 3K-3-938/2003.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje L. S. v. Marijampolės „Šaltinio“ vidurinė mokykla, Nr. 3K-3-611/2005.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje V. S. v. kooperatinė bendrovė Lietuvos kooperatyvų sąjunga, Nr. 3K-3-123/2006.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje N.J. v. M. Žagminienės įmonė „Oldtaunas“, Nr. 3K-3-387/2006.

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje P. G. V. UAB „S. K. S.“, Nr. 3K-3-568/2008.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje K. M. v. UAB „A. Sabonio Žalgirio krepšinio centras“, Nr. 3K-3-65/2011.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus skyrius v. ERGO Insurance SE, Nr. 3K-3-620/2013.
40. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija. 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis administracinėje byloje UAB „TeleSATpresa“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. A-556-2311-13.
41. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2005 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje E. M. v. BUAB „Contour Lab“ ir UAB „Intertrust“, Nr. 2A-61-183/2015.
42. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Advanced Diagnostics Limited v. UAB „Tomahawk Diagnostic Technologies“, Nr. 2A-154-823/2016.
43. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Gastronoma“ v. A. G., Nr. 2A-505-798/2016.
44. Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas. 2012 m. sausio 30 d. sprendimas civilinėje byloje R. S. v. UAB „SIV projektai“, Nr. 2-659-779/2012.

### **Elektroniniai dokumentai**

45. JACOBS, A. ROBERT. *Work-For-Hire and the Moral Right Dilemma in the European Community: A U.S Perspective* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą:  
<<http://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1318&context=iclr>>.
46. Jungtinės Karalystės autorių teisių, dizaino ir patentų įstatymas [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą:  
<<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/section/11>>.



47. KIŠKIS, M. *Intelektinės nuosavybės teisės darbo sutartyse* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kiskis.eu/intelektines-nuosavybes-teises-darbo-sutartyse/>>.
48. Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. sausio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>.
49. Pasaulinė intelektinės nuosavybės organizacija (PINO). *Kūrybinė išraiška: įvadas į autorių ir gretutines teises smulkioms ir vidutinėms įmonėms* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<file:///C:/Users/Christina/Downloads/CreativeexpressionLT.pdf>>.
50. Sutherland Asbill & Brennan LLP. *Analysis of International Work-for-Hire Laws* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://us.evershedsutherland.com/portalresource/lookup/poid/Z1tOI9NPluKPtDNIqLMRV56Pab6TfzcRXncKbDtRr9tObDdEuSDr0!/fileUpload.name=/WorkforHireLaws.pdf>>.
51. TAKENAKA, K. *Intellectual Property in Common Law and Civil Law* [interaktyvus]. Cheltenham: Edward Elgar publishing, 2013 [žiūrėta 2017 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://books.google.lt/books?id=Q66t9W0modoC&pg=PA381&lpg=PA381&dq=employers+rights+in+france+intellectual+property&source=bl&ots=LGPDyWyMwY&sig=aGF1Ukpn4EIllnsZIUo25malCmQhl=lt&sa=X&ved=0ahUKEwjR8KWb0bjSAhWBrSwKHVmNA6YQ6AEIaTAJ#v=onepage&q=employers%20rights%20in%20france%20intellectual%20property&f=false>>.
52. TILCHAS, M. *Apie dialektinio mąstymo įgūdžių ugdymą* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. sausio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/problemos/article/viewFile/6296/4027>>.
53. United States Court of Appeals, Ninth Circuit (Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas, devintoji grandis). *2015 m. gruodžio 10 d. sprendimas Amanda Lewis v. ACTIVISION BLIZZARD INC* [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca9/13-17391/13-17391-2015-12-18.html>>.
54. United States Court of Appeals, Ninth Circuit (Jungtinių Amerikos Valstijų apeliacinis teismas, devintoji grandis). *2012 m. rugpjūčio 31 d. sprendimas U.S. Auto parts network,*

*INC v. Parts geek, LLC* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą:  
<<http://caselaw.findlaw.com/us-9th-circuit/1610895.html>>.

55. USONIS, J. *Kada intelektiniai produktai priklauso darbdaviui, o kada – darbuotojui?* [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą:  
<[http://www.lrt.lt/naujienos/tavo\\_lrt/37/98823](http://www.lrt.lt/naujienos/tavo_lrt/37/98823)>.

## Santrauka (lietuvių kalba)

### Darbuotojo intelektualinės veiklos rezultatų naudojimo teisiniai ypatumai

Daugelyje valstybių, tarp jų ir Lietuvoje, įstatymų leidėjas numato intelektualinės veiklos rezultatų, kuriuos sukūrė darbuotojas vykdydamas darbo sutartį, perėjimą darbdaviui, tačiau tai neišsprendžia visų teorinių ir praktinių problemų, kylančių dėl darbdavio teisės naudotis darbuotojo sukurtais intelektualinės nuosavybės objektais. Atsižvelgiant į tai, šiame rašto darbe pateikiama nuosekli ir sistemiška intelektualinės nuosavybės objektų, kuriuos sukūrė darbuotojas, naudojimo teisinių ypatumų analizė, daugiausiai dėmesio skiriant darbdavio, kaip autorių ir patentų teisės subjekto statusui, intelektualinės nuosavybės objektų naudojimo sąlygoms bei teisių, perėjusių darbdaviui, ribojimų aptarimui.

Šiame rašto darbe analizuojami skirtingo lygmens teisės aktai: tarptautiniai, regioniniai, t. y. Europos Sąjungos, bei nacionaliniai. Daugiausiai dėmesio skiriama specialiųjų Lietuvos valstybės įstatymų, reglamentuojančių darbuotojo intelektualinės veiklos rezultatų naudojimo teisinius ypatumus, analizei - Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymui, Lietuvos Respublikos patentų įstatymui, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymui. Taip pat nagrinėjami pripažintų teisės mokslininkų darbai, analizuojama Lietuvos bei užsienio valstybių teismų praktika.

Raktiniai žodžiai: *intelektinės veiklos rezultatas, autorių teisių objektai, pramoninės nuosavybės teisės objektai, teisių perėmimas, darbo santykiai*

## **Summary (anglų kalba)**

### **Legal Peculiarities of the Usage of the Results of Intellectual Activity of Employees**

In many states, including Lithuania, the legislator sets forth that the results of intellectual activity created by employees while working under the employment contract pass to the employer; however, this does not solve all theoretical and practical problems arising due to the employer's right to use the intellectual property objects created by employees under employment relationship. Thus, the present paper presents a coherent and systematic analysis of legal peculiarities of the usage of intellectual property objects created by employees, focusing on the status of the employer as an entity having copyright and patents, as well as on discussion of the restrictions on the conditions and rights of the usage of intellectual property objects that have been passed to the employer.

The present paper investigates international and regional laws, i.e. of the European Union and national ones. Most attention is paid to the analysis of special Lithuanian laws governing the legal peculiarities of the usage of the results of intellectual activity created by employees – i.e. Law on Copyrights and Related Rights of the Republic of Lithuania, the Patent Law of the Republic of Lithuania, Law on Science and Studies of the Republic of Lithuania. In addition, the works of recognised scholars of law as well as Lithuanian and foreign case law are analysed.

*Keywords: result of intellectual activity, objects of copyright, objects of industrial property rights, succession, employment relationship*